

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

«ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ГЕОПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА ЗА
РЕСУРСИ В СХІДНІЙ АФРИЦІ»

за спеціальністю: 106 Географія
за освітньо-науковою програмою –Політична географія та геополітика
на здобуття освітнього ступеня: Магістр

Кваліфікаційна робота магістра
здобувача денного відділення
Генцара Володимира Івановича

Науковий керівник:
к.геогр.н. доц. Кіптенко В.К.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Ключові поняття: екологічна безпека, ресурсні конфлікти, геополітика.	5
1.2. Основні підходи до вивчення екологічної безпеки в політичній географії.....	7
РОЗДІЛ II. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА РЕСУРСНІ КРИЗИ В СХІДНІЙ АФРИЦІ	12
2.1. Географічні особливості Східної Африки.....	13
2.2. Головні екологічні виклики	15
2.3. Вплив видобутку ресурсів на довкілля.....	25
2.4. Роль міжнародних екологічних ініціатив	33
РОЗДІЛ III. ГЕОПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА ЗА РЕСУРСИ В СХІДНІЙ АФРИЦІ	38
3.1. Основні гравці у боротьбі за ресурси	38
3.2. Конфлікти через ресурси (Судан, Ефіопія, Сомалі).....	40
3.3. Політична нестабільність та ресурси.....	53
3.4. Перспективи мирного врегулювання.....	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

У XXI столітті Східна Африка постає як геостратегічно важливий регіон, який водночас є вкрай вразливим до впливу глобальних екологічних процесів. Проблеми нестачі прісної води, деградації ґрунтів, зниження біорізноманіття, опустелювання, кліматичні зміни — усе це створює передумови для економічної та гуманітарної нестабільності. З іншого боку, регіон володіє значними покладами природних ресурсів, зокрема нафти, природного газу, золота, урану, а також має важливі для розвитку водні артерії, усе це викликає інтерес не лише сусідніх країн, а й глобальних акторів.

Паралельне загострення екологічних криз та зростання геополітичного інтересу до ресурсів формують в Східній Африці унікальне поєднання факторів ризику. Ситуація ускладнюється активністю Китаю, США, Туреччини, Росії, Саудівської Аравії, які інвестують у стратегічні інфраструктурні об'єкти, здійснюють військову або політичну підтримку окремих країн та прагнуть посилити вплив на регіон. У поєднанні з нестабільними внутрішніми політичними режимами, слабкими інституціями та низькою спроможністю екологічної адаптації — це створює значні виклики для безпеки, розвитку та стабільності Східної Африки.

Актуальність обраної теми зумовлена поєднанням двох надзвичайно актуальних викликів сучасності: екологічної нестабільності та глобальної геополітичної боротьби за контроль над природними ресурсами. Східна Африка є унікальним прикладом регіону, де ці процеси тісно переплітаються та мають безпосередній вплив на міжнародну безпеку. Водночас, недостатній рівень вивченості цієї проблематики у вітчизняному академічному просторі визначає гостру потребу в поясненні складних причинно-наслідкових зв'язків, взаємозалежностей та взаємозв'язків між різноманітними факторами.

Крім того, своєчасність й доречність дослідження визначається актуалізацією геостратегічних інтересів України в Африці та нагальною

потребою в науково обґрунтованих підходах до реагування на численні виклики регіону, серед яких: недостатня адаптація існуючих політик до кліматичних змін, неврегульовані конфлікти, високий рівень бідності та голоду, масові переселення населення та загальна вразливість до змін природного середовища. Саме комплексний аналіз, що враховує екологічні та геополітичні аспекти, дозволить розробити нові, більш дієві стратегії співпраці та захисту національних інтересів України в цьому важливому регіоні.

Метою даної роботи є до виявити взаємозв'язок між екологічними викликами та геополітичною боротьбою за ресурси в Східній Африці, а також оцінити політики реагування на ці виклики на регіональному та глобальному рівнях.

Відповідно до мети визначено такі наукові **завдання**:

- проаналізувати існуючі джерела та літературу з даної тематики;
- виявити вплив ресурсів на виникнення конфліктів в регіоні дослідження;
- дослідити геополітичну боротьбу між країнами в регіоні;
- визначити спроби мирних врегульовань протиріч.

Об'єктом дослідження є регіон Східної Африки як простір взаємодії екологічних процесів і геополітичних інтересів.

Результати дослідження можуть бути використані у сфері стратегічного планування, політичної географії, регіональної безпеки та розробки міждержавних механізмів врегулювання ресурсних конфліктів. Також матеріали роботи можуть слугувати аналітичною основою для навчальних курсів з геополітики та екології.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Ключові поняття: екологічна безпека, ресурсні конфлікти, геополітика

У сучасному світі питання екологічної безпеки, ресурсних конфліктів та геополітики набувають дедалі більшої актуальності, оскільки стрімке зростання антропогенного навантаження на довкілля, зміна клімату, а також посилення конкуренції за природні ресурси створюють нові виклики як для окремих держав, так і для міжнародної спільноти загалом. Екологічна безпека розглядається як комплексний стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від реальних чи потенційних екологічних загроз. Цей феномен охоплює широкий спектр аспектів, включаючи запобігання техногенним катастрофам, підтримання екосистемної рівноваги, раціональне використання природних ресурсів, а також здатність суспільства адаптуватися до глобальних кліматичних змін. Як складова національної безпеки, екологічна безпека тісно пов'язана з соціально-економічною стабільністю, здоров'ям населення та рівнем розвитку технологій.

В умовах обмеженості природних ресурсів значного поширення набули ресурсні конфлікти — суперечності, що виникають через нерівномірний розподіл або дефіцит життєво необхідних ресурсів, таких як прісна вода, енергоресурси, земля та корисні копалини. Ресурсні конфлікти можуть набувати різних форм: від локальних суперечностей між громадами до повномасштабних міждержавних протистоянь. Часто такі конфлікти мають прихований характер, оскільки формально пов'язані з політичними, етнічними або ідеологічними чинниками, але в основі мають саме ресурсне підґрунтя. Глобальне потепління, деградація земель, урбанізація та зростання населення ще більше загострюють конкуренцію за обмежені природні блага, що вимагає пошуку ефективних механізмів регулювання ресурсних відносин.

У цьому контексті особливого значення набуває геополітика — міждисциплінарна галузь знань, яка вивчає вплив географічних, екологічних, економічних та демографічних чинників на міжнародні відносини та політичну поведінку держав. Геополітичні стратегії визначаються не лише територіальним розташуванням держави, але й доступом до ресурсів, наявністю енергетичної інфраструктури, стабільністю природного середовища та здатністю реагувати на транснаціональні екологічні виклики. Сучасна геополітика дедалі більше орієнтується на екологічні аспекти, що проявляється у формуванні нової парадигми — «зеленої геополітики», яка фокусується на співвідношенні між охороною довкілля та політико-стратегічними інтересами країн.

У контексті вищезазначених понять слід також згадати терміни «сталий розвиток», «екологічна політика», «кліматична безпека» та «екологічна дипломатія». Сталий розвиток — це концепція, що передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної збалансованості, орієнтуючись на потреби як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Екологічна політика становить собою сукупність державних і міжнародних заходів, спрямованих на регулювання взаємодії між людиною і природою, з метою охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки. Кліматична безпека, як підкатегорія екологічної безпеки, зосереджується на попередженні та подоланні наслідків кліматичних змін, таких як екстремальні погодні явища, посухи, повені та кліматичне переміщення населення. У свою чергу, екологічна дипломатія передбачає залучення інструментів міжнародного співробітництва для вирішення екологічних проблем, укладення багатосторонніх угод та формування глобальної екологічної політики.

Таким чином, екологічна безпека, ресурсні конфлікти та геополітика становлять взаємопов'язані категорії, що формують сучасний порядок денний міжнародної безпеки. Їх розгляд у взаємозв'язку дозволяє глибше

осмислити виклики XXI століття та виробити ефективні стратегії сталого глобального розвитку.

1.2. Основні підходи до вивчення екологічної безпеки в політичній географії (на прикладі Східної Африки)

Політична географія, як наукова дисципліна, досліджує взаємозв'язки між політичними процесами та географічним простором. У контексті зростаючих екологічних викликів, питання екологічної безпеки набувають особливої актуальності. Вивчення екологічної безпеки в політичній географії передбачає аналіз того, як екологічні проблеми впливають на політичну стабільність, міжнародні відносини, внутрішню політику держав та регіональну безпеку. Існують різні підходи до дослідження цієї складної взаємодії, які можна проілюструвати на прикладі Східної Африки.

Одним з ключових підходів до розуміння складних взаємозв'язків між навколишнім середовищем і політикою є геополітичний аналіз екологічних загроз. Цей підхід розглядає екологічні проблеми не просто як окремі явища, а як фактор, що може істотно змінювати баланс сил між державами, призводити до конфліктів за ресурси та створювати нові геополітичні реалії. Застосування цього підходу є особливо важливим для Східної Африки, де екологічні виклики мають глибокі та далекосяжні наслідки.

У випадку Східної Африки, екологічні виклики, такі як зміна клімату, опустелювання, нестача водних ресурсів та втрата біорізноманіття, не є суто екологічними проблемами, які можна розглядати ізольовано. Вони мають глибокі політичні наслідки, впливаючи на ключові аспекти регіональної стабільності та міжнародних відносин. Наприклад, опустелювання та нестача води призводять до міграції населення, що, в свою чергу, може спричинити конфлікти між різними групами за землю та ресурси. Зміна клімату, з її екстремальними погодними явищами, підірває продовольчу безпеку, посилюючи соціальну напруженість та політичну нестабільність.

Крім того, екологічні виклики впливають на міждержавні відносини. Конкуренція за водні ресурси, особливо в басейнах великих річок, таких як

Ніл, призводить до напруженості та дипломатичних суперечок між країнами. Зміна клімату також посилює міграцію через кордони, створюючи додаткові виклики для прикордонного контролю та міжнародної співпраці. Таким чином, геополітичний аналіз екологічних загроз дозволяє нам зрозуміти складні взаємозв'язки між навколишнім середовищем, політикою та безпекою в Східній Африці.[11]

Зв'язок екологічних викликів у Східній Африці з глобальною політикою є показовим прикладом застосування геополітичного підходу, оскільки ці виклики тісно переплітаються з міжнародними відносинами, владою та розподілом ресурсів. Зміна клімату, значною мірою спричинена викидами парникових газів промислово розвинених країн, має непропорційно великий вплив на вразливі регіони, такі як Східна Африка.[9] Дані Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) підтверджують, що Африка, незважаючи на низький рівень викидів парникових газів порівняно з іншими регіонами, стикається з серйозними наслідками зміни клімату, включаючи підвищення температур і зміни в режимі опадів. Ця нерівність у впливі створює складну геополітичну ситуацію, де країни, які найменше сприяли проблемі, несуть найбільший тягар її наслідків.

Засухи, повені та інші екстремальні погодні явища, спричинені зміною клімату, підривають сільське господарство, яке є основою економіки багатьох країн Східної Африки.[10] Зниження врожайності призводить до продовольчої небезпеки, економічної нестабільності та соціальних заворушень.[10] Згідно з даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), зміна клімату є значним фактором, що сприяє зростанню кількості людей, які стикаються з гострою продовольчою небезпекою в Східній Африці. Крім того, екстремальні погодні явища часто спричиняють внутрішні переміщення населення, оскільки люди змушені покидати свої домівки в пошуках більш сприятливих умов для життя. Це створює напругу між різними групами населення та між сусідніми країнами через конкуренцію за обмежені ресурси, такі як вода та земля. Наприклад,

тривалі засухи в регіоні Африканського Рогу.[10] Призвели до масових переміщень населення та посилили конфлікти між кочівниками та землеробами за доступ до пасовищ і водних джерел.

Глобальні політичні рішення, прийняті на міжнародному рівні щодо скорочення викидів парникових газів, фінансування адаптаційних заходів та надання допомоги країнам, що розвиваються, безпосередньо впливають на здатність країн Східної Африки протистояти цим викликам. Міжнародні угоди та політичні ініціативи, такі як Паризька угода, мають прямий вплив на екологічну безпеку регіону, визначаючи обсяги фінансової допомоги, передачі технологій та співпраці у сфері адаптації до зміни клімату. Паризька угода, наприклад, передбачає створення Зеленого кліматичного фонду для надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються, у їхніх зусиллях з адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату.[11] Ефективність цих угод та зобов'язання розвинених країн є критично важливими для забезпечення стійкості та розвитку Східної Африки в умовах зміни клімату.[12]

Іншим важливим підходом до вирішення екологічних проблем є інтеграція екологічної безпеки в політичні стратегії. Цей підхід фокусується на тому, як держави та міжнародні організації включають екологічні міркування у свої політичні плани та рішення. Замість розгляду екологічних проблем як окремих викликів, цей підхід підкреслює їхній зв'язок з політичними, економічними та соціальними цілями.[11]

У дослідженні екологічної безпеки Східної Африки варто розглянути низку наукових підходів, кожен з яких акцентує увагу на певних аспектах цієї складної проблематики. Геополітичний підхід трактує екологічну безпеку як важливий чинник, що впливає на політичну стабільність, міждержавні відносини та виникнення конфліктів. У регіоні Східної Африки, який характеризується наявністю транскордонних екосистем, таких як басейн річки Ніл чи система Великих Африканських озер, а також кліматично зумовленою міграцією населення, екологічні проблеми здатні загострювати

як внутрішні суперечності, так і міжнародні напруження через конкуренцію за доступ до обмежених природних ресурсів.

Ресурсний підхід, своєю чергою, фокусується на проблемі обмеженого доступу до природних ресурсів, зокрема води, землі та корисних копалин, а також на питаннях ефективного управління ними. У Східній Африці значна частина населення покладається на сільське господарство як основне джерело засобів до існування. Нестача ресурсів, їх деградація внаслідок опустелювання, вирубки лісів, забруднення або зміни клімату стає причиною соціальної напруженості, суперечок за землю та воду, що зрештою може призводити до збройних конфліктів або насильницької міграції.

Антропоцентричний підхід розглядає екологічну безпеку через призму людського добробуту. Особлива увага приділяється впливу забруднення води й повітря на здоров'я населення, впливу стихійних лих — таких як посухи або повені — на продовольчу безпеку, а також підвищеній соціальній вразливості певних категорій населення, включно з жінками, дітьми та біженцями, перед лицем екологічних змін. У Східній Африці ці фактори мають критичне значення через високу залежність місцевих громад від природного середовища.

Екоцентричний підхід зосереджується на власній цінності природи та необхідності збереження екосистем і біорізноманіття. У регіоні, що славиться унікальною флорою і фауною, цей підхід сприяє розвитку стратегій захисту природних середовищ існування, національних парків та міграційних шляхів диких тварин. Особливе місце займає боротьба з браконьерством та зменшення негативного впливу людської діяльності, включно з інфраструктурними проектами та розширенням аграрного сектору.

Інституційний підхід аналізує роль різних суб'єктів — як державних, так і недержавних — у забезпеченні екологічної безпеки. Це включає оцінку ефективності екологічної політики, законодавства, транскордонного співробітництва та залучення місцевих громад до управління природними ресурсами. У Східній Африці, де взаємодія між країнами у питаннях охорони

довкілля є важливою передумовою стабільності, дієвість інституційного механізму має вирішальне значення.

Підхід сталого розвитку пропонує інтегрований погляд, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні чинники. У контексті Східної Африки це означає пошук шляхів до зменшення залежності від виснажливих методів використання природних ресурсів, розвиток альтернативних джерел енергії, зокрема відновлюваних, а також реалізацію адаптаційних заходів у відповідь на зміну клімату.

Використання комбінації зазначених підходів дозволяє сформувати багатогранне розуміння проблем екологічної безпеки в Східній Африці. Такий комплексний підхід забезпечує аналітичну глибину, що є критично важливою для розробки ефективних стратегій регіонального розвитку, які враховують взаємозалежність між природними умовами, соціальною динамікою та політичними процесами.

РОЗДІЛ II.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА РЕСУРСНІ КРИЗИ В СХІДНІЙ АФРИЦІ

Регіон Східної Африки в XXI столітті зіткнувся з наростаючим комплексом екологічних проблем, які мають системний і взаємопов'язаний характер. Ці виклики формуються на перетині природно-географічної вразливості, кліматичних змін, демографічного тиску та інтенсивної експлуатації природних ресурсів.

Східна Африка має високий природний потенціал: багаті мінеральні поклади, доступ до водних ресурсів, родючі ґрунти, біорізноманіття світового значення. Проте обмежені можливості для управління цими ресурсами — у поєднанні з соціально-економічною нестабільністю — призводять до глибоких деградаційних процесів та конфліктів навколо доступу до базових екологічних благ.

Глобальні кліматичні сценарії свідчать, що Східна Африка перебуває серед найбільш уразливих регіонів планети до підвищення температур, коливань опадів і екстремальних погодних явищ. Приклад у Східній Африці є в тому, що прогнозується значне підвищення середньої річної температури до кінця XXI століття, яке може сягати від 1.7°C до 3.9°C у порівнянні з доіндустріальним рівнем, причому значне потепління також очікується в таких регіонах, як Сомалі, що матиме серйозні наслідки для його і без того вразливого населення та екосистем.[38] Це підвищення температури матиме серйозні наслідки для сільського господарства, водних ресурсів та здоров'я населення регіону. На цьому тлі особливо загострюється проблема водної безпеки, деградації земель і втрати продовольчої стійкості. Видобуток природних ресурсів, що активізувався з 2000-х років, у багатьох випадках поглиблює ці загрози замість їх пом'якшення.[38]

Крім внутрішніх чинників, на динаміку екологічної ситуації в регіоні впливають міжнародні актори — як через інвестиційні проекти, так і через програми кліматичної адаптації та сталого управління. Розуміння

взаємозв'язків між географією, екологією, економікою та міжнародною політикою є критично важливим для формування ефективних відповідей на сучасні виклики.

2.1. Географічні особливості Східної Африки та їхній вплив на ресурсний потенціал

Східна Африка — це регіон із яскраво вираженою фізико-географічною неоднорідністю, який охоплює низку країн: Ефіопію, Кенію, Уганду, Танзанію, Сомалі, Джибуті, Еритрею, Південний Судан, Руанду та Бурунді. Географічні умови регіону мають безпосередній вплив на формування природно-ресурсного потенціалу та характер його використання. Регіональна специфіка просторового розвитку зумовлена поєднанням високогір'я, вулканічних плато, грабенів Рифтової долини, басейнів великих озер і річок, а також аридних та напіваридних зон.

Східноафриканська рифтова система (EARS) являє собою активну континентальну рифтову зону, що є результатом дивергентної тектоніки плит, де Африканська плита розколюється на Сомалійську та Нубійську плити. Цей процес, що супроводжується магматизмом та сейсмічною активністю, сформував унікальний лінеамент земної кори, що простягається приблизно на 6000 км з півночі на південь.[39] Вертикальні тектонічні рухи призвели до утворення грабенів та горстів, формуючи характерний ступінчастий рельєф, яскравими прикладами якого є западини озер Танганьїка та Малаві. Вулканізм, пов'язаний з мантійним плюмом та розломами, спричинив появу стратовулканів, таких як Кіліманджаро (5895 м), що є найвищою точкою Африки.[39]

Геологічна будова регіону безпосередньо корелює з розподілом корисних копалин. Наявність осадових басейнів у рифтовій зоні сприяла акумуляції органічної речовини, що під впливом термобаричних умов трансформувалася у вуглеводні, зокрема нафту (Уганда, Південний Судан, Кенія) та природний газ (Танзанія, Ефіопія). Магматичні процеси, пов'язані з рифтогенезом, призвели до концентрації рудних елементів, таких як золото,

титан (ільменіт, рутил), кобальт та олово, переважно в межах докембрійських щитів, що оточують рифтову систему.[40]

Кліматична зональність Східної Африки визначається комплексом географічних факторів, включаючи широтне положення, орографію та вплив мусонної циркуляції. Вздовж екватора домінує екваторіальний клімат (Af за класифікацією Кеппена[4]) з високими температурами та значною кількістю опадів протягом року. З віддаленням від екватора спостерігається перехід до тропічних кліматичних поясів з чітко вираженими сухим (Aw, Bs[3]) та вологим (Aw[3]) сезонами. Орографічний ефект гірських масивів (наприклад, Ефіопського нагір'я) призводить до формування орографічних опадів та вертикальної кліматичної зональності, зумовлюючи наявність родючих ґрунтів (вертисолі, нітосолі) при помірних температурах,[4] сприятливих для інтенсивного землеробства (вирощування *Coffea arabica*, *Camellia sinensis*, *Musa spp.*).[4]

Напівпустельні та аридні регіони (BSh, BWh).[4] Сомалі, півночі Кенії та Танзанії характеризуються низькою кількістю опадів та високою евапотранспірацією, що обмежує продуктивність пасовищ та робить ці екосистеми особливо вразливими до кліматичних змін та опустелювання (деградації земель). Водний баланс регіону є результатом складної взаємодії між опадами, випаровуванням та поверхневим стоком. Озеро Вікторія, що є частиною системи Великих Африканських озер, акумулює значні об'єми прісної води, забезпечуючи гідрологічний режим річки Ніл.[2] Міжнародні річкові басейни, такі як Джуба-Шебелле, потребують комплексного управління з метою оптимізації водокористування та запобігання транскордонним конфліктам, особливо в умовах зростаючого дефіциту водних ресурсів, що може бути посилено змінами клімату.(Додаток Б.)

Східна Африка є мегарізноманітним регіоном, що характеризується високим рівнем ендемізму. Різноманітність біотопів, від тропічних лісів до саван та гірських екосистем, підтримує значну кількість видів флори та фауни. Національні парки, такі як Серенгеті[12] та Маасай-Мара[26], є

ключовими територіями для збереження популяцій великих ссавців (*Panthera leo*, *Loxodonta africana*, *Equus quagga*.), а також унікальних рослинних угруповань. Однак антропогенний тиск, включаючи фрагментацію середовища існування, браконьєрство та інвазивні види, становить значну загрозу для біорізноманіття регіону, підкреслюючи важливість розробки та впровадження ефективних стратегій збереження на національному та регіональному рівнях.

Географічна структура Східної Африки, обумовлена тектонічними, кліматичними та гідрологічними факторами, визначає складний розподіл природних ресурсів. Ця неоднорідність створює як можливості для економічного розвитку, пов'язаного з видобутком корисних копалин, сільським господарством та екотуризмом, так і потенційні джерела конфліктів через конкуренцію за доступ до ключових ресурсів, особливо в умовах зростання населення та змін навколишнього середовища. Ефективне управління цими ресурсами вимагає міждисциплінарного підходу та міжнародної співпраці.

2.2. Головні екологічні виклики регіону

Східна Африка опинилася на передовій боротьби з глобальними екологічними загрозами, демонструючи складну взаємодію між кліматичними змінами, деградацією ґрунтів та зростаючим дефіцитом водних ресурсів. Ця системна екологічна нестабільність вже сьогодні відчутно впливає на життєдіяльність понад 300 мільйонів мешканців регіону, ставлячи під загрозу їхнє майбутнє.[36]

Одним з найсерйозніших екологічних викликів у Східній Африці є деградація земель. Інтенсивне сільське господарство, вирубка лісів та надмірне випасання худоби призводять до ерозії ґрунтів, що суттєво знижує їх родючість. Крім того, зміна клімату та неправильне використання земель сприяють опустелюванню, особливо в посушливих районах. Засолення ґрунтів, спричинене неправильним зрошенням, робить землі непридатними для сільського господарства. Ці процеси не лише зменшують продуктивність

сільського господарства, але й призводять до втрати біорізноманіття та погіршення якості водних ресурсів.[7]

Як не дивно, важливим фактором, що посилює негативні наслідки в контексті деградації ґрунтів в регіоні є розвиток туризму.

Неконтрольоване розширення туристичної інфраструктури, зокрема будівництво готельних комплексів, курортів та пов'язаних з ними об'єктів, часто призводить до безпосереднього знищення природного рослинного покриву.

Вирубка лісів, знищення мангрових заростей, забудова прибережних зон - все це зменшує здатність ґрунту утримувати вологу, робить його більш вразливим до вітрової та водної ерозії. Крім того, будівництво доріг, аеропортів та інших транспортних об'єктів, призначених для обслуговування туристичних потоків, може спричинити фрагментацію екосистем, зміну гідрологічного режиму територій та посилення ерозійних процесів.

Окрім безпосереднього впливу інфраструктури, туристична діяльність сама по собі може бути причиною деградації земель. Велика кількість туристів, що відвідують природні парки та заповідники, призводить до витопування рослинності, ущільнення ґрунту, посилення ерозії на туристичних стежках. Позашляхове водіння, популярне під час сафарі-турів, може завдати значної шкоди ґрунтовому покриву та рослинності, особливо в посушливих районах.

Експлуатація інших природних ресурсів, пов'язана з туристичною діяльністю, також відіграє негативну роль. Надмірне використання водних ресурсів готелями, басейнами, полями для гольфу може призводити до їх дефіциту, зниження рівня ґрунтових вод та засолення ґрунтів. У свою чергу, забруднення ґрунтів та вод стічними водами від туристичних об'єктів, твердими відходами та хімічними речовинами (наприклад, від засобів для чищення басейнів) погіршує їх якість та призводить до деградації.

Важливо зазначити, що вплив туризму на деградацію земель є складним та багатогранним явищем, яке залежить від типу туризму,

масштабів його розвитку, методів управління та екологічної свідомості як туристів, так і представників туристичної індустрії. Сталий розвиток туризму, який передбачає мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та збереження природних ресурсів, є ключем до вирішення цієї проблеми.

Аналіз температурних трендів за останні півстоліття, підтверджений даними Шостого оціночного звіту IPCC (2021), засвідчує значне підвищення середньорічної температури в Східній Африці на 1,3–1,9°C.[26] Паралельно зросла частота та інтенсивність екстремальних погодних явищ, включаючи тривалі посухи, руйнівні повені та непередбачувані зміни в режимі опадів. Ці кліматичні потрясіння мають каскадні наслідки, що проявляються у масштабних гуманітарних кризах, таких як тривала посуха 2020–2023 років, яка призвела до страждань понад 23 мільйонів осіб у Кенії, Ефіопії та Сомалі.[26] Зміни клімату також негативно впливають на аграрний сектор, спричиняючи зниження врожайності ключових сільськогосподарських культур, зокрема кукурудзи, на 40–60% у деяких регіонах.[26] Крім того, екологічно обумовлена міграція населення стає дедалі вагомішим фактором соціальної нестабільності, провокуючи напруження та конфлікти в прикордонних районах.[26]

Таким чином, вивчення екологічної безпеки в політичній географії є важливим для розуміння складних взаємозв'язків між екологічними викликами та політичними процесами. Східна Африка демонструє, як глобальна політика впливає на регіональні екологічні проблеми, як африканські країни намагаються інтегрувати екологічну безпеку у свої стратегії, і як екологічні фактори можуть ставати джерелом міждержавних конфліктів. Подальші дослідження в цій галузі є критично важливими для розробки ефективних політичних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку та миру в регіоні.

Зміна клімату постає як значний фактор дестабілізації в Східній Африці, тісно переплітаючись з існуючими соціально-економічними та

політичними викликами та посилюючи їх. Її вплив на безпеку в регіоні є багатограним, охоплюючи продовольчу безпеку, міграцію, конкуренцію за ресурси та міждержавні відносини.

Одним з ключових механізмів, через які зміна клімату підриває безпеку, є її негативний вплив на сільське господарство. Збільшення частоти та інтенсивності засух і повеней призводить до зниження врожайності, загибелі худоби та посилення продовольчої небезпеки. Це, у свою чергу, може призвести до соціальних заворушень та конфліктів, особливо в регіонах, де значна частина населення залежить від сільського господарства для існування.[17]

Крім того, зміна клімату є потужним фактором, що сприяє міграції населення. Погіршення умов життя, спричинене деградацією земель, нестачею води та екстремальними погодними явищами, змушує людей покидати свої домівки в пошуках більш сприятливих умов. Ці переміщення можуть створювати напругу в приймаючих громадах, посилюючи конкуренцію за ресурси та потенційно провокуючи конфлікти.[18]

Зміна клімату також загострює конкуренцію за природні ресурси, особливо за воду. У регіоні, де водні ресурси вже є обмеженими, зменшення їхньої доступності через зміну клімату може призвести до конфліктів між громадами та навіть між державами. Суперечки щодо управління транскордонними водними об'єктами, такі як конфлікт навколо Великої ефіопської греблі Відродження (GERD), є показовими прикладами цього.

Нарешті, зміна клімату впливає на міждержавні відносини в Східній Африці. Необхідність співпраці у вирішенні транскордонних екологічних проблем, таких як управління водними ресурсами та міграція, вимагає від держав ефективної дипломатії та співпраці. Однак тиск, спричинений зміною клімату, може посилити існуючу напруженість та ускладнити співпрацю.

Отже, вплив зміни клімату на безпеку в Східній Африці є складною та багатогранною проблемою. Її вирішення вимагає комплексного підходу, що

враховує не лише екологічні аспекти, але й соціальні, економічні та політичні чинники, що сприяють нестабільності в регіоні.

Продовольча безпека є одним з найбільш вразливих секторів до впливу зміни клімату в Східній Африці. Значна частина населення цього регіону залежить від сільського господарства, яке в багатьох випадках є дощовим. Зміни в режимі опадів, включаючи збільшення частоти та інтенсивності як посух, так і повеней, у поєднанні з підвищенням середніх температур, мають серйозні наслідки для сільськогосподарського виробництва. Ці кліматичні зміни призводять до зниження врожайності основних сільськогосподарських культур, що підриває здатність місцевих громад забезпечувати себе продовольством. Крім того, вони збільшують ризики втрати худоби, оскільки посухи можуть призводити до нестачі води та пасовищ, а повені – до поширення захворювань. Зміна клімату також сприяє поширенню шкідників і хвороб, які можуть знищувати посіви та призводити до значних збитків для фермерів. Усі ці фактори в сукупності призводять до посилення продовольчої небезпеки в регіоні, збільшуючи кількість людей, які потребують продовольчої допомоги, та створюючи потенціал для соціальних заворушень, оскільки нестача продовольства може призвести до напруженості та конфліктів .[19]

Енергетична безпека також опосередковано, але значно, залежить від зміни клімату. У регіоні Східної Африки, де значна частина електроенергії виробляється за рахунок гідроелектростанцій (ГЕС), зміни в режимі опадів, включаючи збільшення частоти та тривалості посух, і, як наслідок, зниження рівня води у водосховищах, можуть призвести до значного зниження виробництва електроенергії. Це створює серйозні проблеми для забезпечення стабільного енергопостачання. Зростаюча потреба в енергії, зумовлена швидким зростанням населення та економічним розвитком у багатьох країнах регіону, в умовах обмежених та все більш непередбачуваних водних ресурсів, створює додаткові виклики для сталого енергопостачання. Розвиток та розширення використання відновлюваних джерел енергії, таких як

сонячна, вітрова та геотермальна енергія, стає критично важливим не лише для забезпечення енергетичної безпеки, але й для зменшення залежності від викопного палива, яке є однією з головних причин антропогенної зміни клімату.[20]

Соціальна безпека та міграція також зазнають значного впливу зміни клімату. Погіршення умов життя через засухи, повені, деградацію земель та нестачу ресурсів призводить до масової міграції населення як всередині країн, так і через державні кордони. Кліматичні мігранти часто є вразливою групою, яка може створювати додатковий тиск на приймаючі громади та ресурси, а також ставати джерелом соціальної напруги та конфліктів.

Політична стабільність у Східній Африці також може бути підірвана наслідками зміни клімату. Зростаюча конкуренція за ресурси, соціальні заворушення, спричинені продовольчою нестачею та міграцією, а також неефективне реагування урядів на кліматичні катастрофи послабили державні інститути та створили сприятливе середовище для політичної нестабільності та конфліктів.

У відповідь на ці виклики країни Східної Африки та регіональні організації, такі як Африканський Союз (АС), розробляють та впроваджують різноманітні стратегії адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату. Це включає інвестиції в стійке та кліматично стійке сільське господарство, комплексне управління водними ресурсами, розширення розвитку відновлюваної енергетики, створення та зміцнення систем раннього попередження про екстремальні погодні явища, а також розробку політик, спрямованих на підтримку та захист кліматичних мігрантів. Однак, ефективна боротьба зі зміною клімату та її руйнівними наслідками вимагає не лише посилення національних та регіональних зусиль, але й активної міжнародної співпраці, значної фінансової та технічної підтримки з боку розвинених країн, а також дотримання ними зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів.[21]

На додаток до геополітичного аналізу та інтеграції екологічної безпеки в політичні стратегії, існують й інші важливі підходи до вивчення цієї складної взаємодії. Політична екологія пропонує критичний погляд на відносини між владою, суспільством та навколишнім середовищем. Вона досліджує, як політичні та економічні структури, включаючи системи власності, регулювання та ринкові механізми, формують доступ до природних ресурсів та контроль над ними, а також як екологічні проблеми часто відображають існуючу соціальну нерівність, посилюючи її.

У контексті Східної Африки, політична екологія може допомогти проаналізувати, як історичні колоніальні практики, сучасні неоліберальні політики та місцеві владні еліти впливають на експлуатацію природних ресурсів та погіршення екологічної ситуації, що, в свою чергу, підриває безпеку найбільш вразливих груп населення, таких як маргіналізовані спільноти, корінні народи та дрібні фермери. Цей підхід дозволяє виявити не лише прямі екологічні наслідки, але й глибинні соціальні та політичні процеси, що їх обумовлюють.[22]

Ще одним важливим підходом є вивчення екологічної справедливості. Цей підхід фокусується на справедливому розподілі екологічних тягарів та вигод. Він досліджує, як екологічні ризики (наприклад, забруднення, деградація земель) та екологічні блага (наприклад, чисте повітря, доступ до природних ресурсів) розподіляються між різними соціальними групами.

У Східній Африці часто спостерігається ситуація, коли місцеві громади, особливо маргіналізовані та вразливі групи населення, несуть основний тягар екологічної деградації, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми факторами (наприклад, промислова експлуатація, видобуток корисних копалин, вирубка лісів, а також наслідки зміни клімату, непропорційно спричиненої розвиненими країнами), тоді як вигоди від використання природних ресурсів часто концентруються в руках вузького кола еліт або іноземних компаній. Аналіз екологічної справедливості допомагає виявити ці нерівності, зрозуміти їхні соціальні та політичні корені

та боротися за більш справедливі екологічні політики, які захищають права та інтереси всіх членів суспільства.[19]

Зв'язок екологічних викликів у Східній Африці з глобальною політикою виходить за рамки лише зміни клімату. Глобальні ринки та попит на природні ресурси (наприклад, корисні копалини, деревина, сільськогосподарські продукти) стимулюють їхню інтенсивну експлуатацію в Східній Африці, часто без належного врахування екологічних та соціальних наслідків. Міжнародні торговельні угоди та інвестиційні політики можуть мати значний вплив на екологічну безпеку регіону, визначаючи стандарти екологічного регулювання та механізми контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій. Крім того, геополітична конкуренція між великими світовими державами за вплив у Східній Африці може також опосередковано впливати на екологічну ситуацію, оскільки екологічні питання можуть використовуватися як інструмент політичного тиску або як сфера для співпраці.

Проблема деградації ґрунтів є ще однією критичною екологічною загрозою для Східної Африки. За оцінками Міжурядової організації з питань розвитку (IGAD) та Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), близько 60% земель регіону зазнають середнього або високого ступеня деградації.[43] Основними антропогенними чинниками цього процесу є інтенсивне монокультурне сільське господарство без належного відновлення родючості ґрунтів, неконтрольована вирубка лісових масивів, надмірне випасання худоби, що призводить до знищення рослинного покриву, та прогресуюче опустелювання, особливо в північній Кенії, південному Сомалі та частинах Танзанії.[43] Наслідки деградації ґрунтів є руйнівними: щорічні втрати ґрунту можуть сягати до 10 тон на гектар у таких країнах, як Ефіопія та Уганда, що призводить до зниження продуктивності сільського господарства та занепаду місцевих економік, залежних від аграрного сектору.[43]

Східна Африка є одним з найбільш вразливих регіонів до зміни клімату. Підвищення температури призводить до посилення посух та інших екстремальних погодних явищ, таких як повені та циклони. Зміна режиму опадів, що характеризується непередбачуваністю та нерівномірністю, ускладнює сільське господарство та призводить до нестачі води. Ці зміни мають руйнівний вплив на екосистеми, сільське господарство та життя людей.

Нестача прісної води є ще одним серйозним екологічним викликом у Східній Африці. Зміна клімату, зростання населення та забруднення водних ресурсів призводять до дефіциту води для пиття, сільського господарства та промисловості. Посухи, що стають дедалі частішими та тривалішими, призводять до висихання річок, озер та інших водойм, що створює додаткові труднощі для життя людей та тварин.

Екстремальні погодні умови, такі як посухи та повені, мають руйнівний вплив на аграрний сектор Східної Африки. Вони призводять до зниження врожайності сільськогосподарських культур, втрати худоби та загрожують продовольчій безпеці регіону. Це не лише спричиняє економічні втрати, але й призводить до соціальних заворушень та міграції.

Наприклад, посухи, що періодично трапляються у Кенії, призводять до значних втрат в аграрному секторі. Тривала посуха у 2022 році спричинила масову загибель худоби на пасовищах, що завдало нищівного удару по скотарських громадах, які залежать від неї як джерела харчування та доходу. Зниження кількості опадів також призвело до неврожаю кукурудзи, основної продовольчої культури в країні, що загострило проблему продовольчої безпеки та призвело до зростання цін на харчі.

В Ефіопії повені також завдають значної шкоди сільському господарству. У 2020 році сильні дощі спричинили розливи річок, затопивши великі площі сільськогосподарських угідь та знищивши посіви. Це призвело до втрати врожаю та пошкодження інфраструктури, такої як іригаційні

системи. Фермери втратили свої засоби до існування, а продовольча допомога стала необхідною для постраждалих громад.

У Сомалі поєднання посух та повеней створює особливо складну ситуацію. Тривалі періоди посухи призводять до виснаження водних ресурсів та деградації земель, що робить сільське господарство вкрай вразливим. Коли ж трапляються повені, вони часто є раптовими та руйнівними, змиваючи посіви та худобу, а також ускладнюючи доступ до постраждалих районів для надання допомоги. Ці екстремальні погодні явища підривають продовольчу безпеку та сприяють внутрішній міграції населення.

У Танзанії зміна клімату призводить до непередбачуваних режимів опадів. Раптові та інтенсивні дощі можуть спричинити локальні повені, які знищують посіви на низинних територіях. Водночас, збільшення періодів між дощами призводить до посух, що негативно впливає на врожайність у регіонах, залежних від дощового землеробства. Така нестабільність ускладнює планування сільськогосподарських робіт та підвищує ризики для фермерів.

Екологічні виклики в Східній Африці мають серйозні соціально-економічні наслідки. Вони посилюють бідність, оскільки знижують продуктивність сільського господарства та обмежують доступ до ресурсів. Крім того, вони можуть призвести до конфліктів за ресурси, особливо в умовах нестачі води та продовольства.

Важливо підкреслити, що ці екологічні виклики не є ізольованими, а перебувають у складній взаємодії. Деградовані ґрунти втрачають здатність утримувати вологу, що призводить до посилення та тривалості посух. Кліматичні стреси, такі як підвищення температури та зміна режимів опадів, прискорюють процеси знеліснення, що, у свою чергу, посилює ерозію ґрунтів та сприяє опустелюванню. Водна нестача стає причиною соціальної напруженості та може призводити до конфліктів між різними групами населення, наприклад, між скотарями, які борються за пасовища, та фермерами, які страждають від посух.

2.3. Вплив видобутку природних ресурсів на навколишнє середовище

Східна Африка має значний мінерально-сировинний потенціал, що охоплює нафту, природний газ, золото, кобальт, титан, алмази та рідкоземельні метали. [Додаток А] Активна розвідка та видобуток цих ресурсів, особливо з початку 2000-х років, стала важливим чинником економічного зростання регіону.[44] Проте цей розвиток супроводжується серйозними екологічними загрозами — деградацією ландшафтів, забрудненням повітря й води, втратою біорізноманіття та переміщенням населення.[44]

Інтенсивна експлуатація природних ресурсів у Східній Африці є складним явищем, що характеризується амбівалентним впливом на регіон. З одного боку, вона виступає каталізатором економічного зростання окремих держав, забезпечуючи надходження від експорту та створюючи робочі місця. З іншого боку, ця діяльність несе за собою значний спектр екологічних наслідків, що охоплюють деградацію водних ресурсів, вирубку лісів, руйнування унікальних екосистем та масштабне забруднення довкілля, створюючи довгострокові ризики для сталого розвитку регіону.[9]

Аналіз географії видобутку корисних копалин у Східній Африці виявляє ключові країни та об'єкти, що є центрами інтенсивної ресурсної експлуатації.[5] В Уганді басейн озера Альберт є зоною активної розробки нафтових родовищ, флагманським проектом якої є Tilenga під керівництвом TotalEnergies.[5] Кенія демонструє потенціал видобутку нафтових сланців у регіоні Локічар, а також веде видобуток золота в районі Мігорі.[5] Танзанія позиціонується як важливий центр видобутку природного газу з морських платформ поблизу Мтуари, а також володіє значними запасами стратегічно важливих мінералів, таких як уран, графіт та вугілля. Ефіопія, завдяки діяльності компанії MIDROC Gold, є значним виробником золота, а її надра містять також поклади каоліну, мармуру та рідкісного танзаніту.[5] Південний Судан відіграє ключову роль як основний експортер нафти в

регіоні, залежність державного бюджету від нафтових доходів сягає критичних 90%.[5] Демократична Республіка Конго, хоча й частково належить до зони Східної Африки, є світовим лідером у видобутку кобальту, міді та колтану, які є критично важливими для розвитку сучасних технологій.[5]

Вплив цієї інтенсивної експлуатації на водні ресурси регіону викликає серйозне занепокоєння. Розвиток нафтової інфраструктури в безпосередній близькості до озера Альберт в Уганді створює значні ризики забруднення прісних водних джерел, які є життєво необхідними для водопостачання понад п'яти мільйонів людей.[21] Планований East African Crude Oil Pipeline (EACOP), що має транспортувати сиру нафту через чутливі екосистеми, які живлять водозбірний басейн річки Кагера, що впадає в озеро Вікторія, викликає обґрунтовані побоювання щодо потенційного забруднення одного з найбільших прісноводних озер Африки.[19] Згідно зі звітом Climate Accountability Institute (2022), прогнозовані викиди парникових газів від проєкту EACOP можуть сягати 33 мільйонів тонн CO₂ на рік, що матиме значний негативний вплив на глобальні кліматичні процеси.[25]

Східна Африка, регіон, багатий на різноманітні природні ресурси, займає стратегічно важливе положення на карті світу. Її геополітичне значення значною мірою визначається саме наявністю цих ресурсів, які стають об'єктом інтересів як регіональних, так і глобальних гравців. Цей інтерес, в свою чергу, породжує складні геополітичні взаємодії, що впливають на стабільність, розвиток та міжнародні відносини в регіоні.

Одним з ключових аспектів геополітичного значення ресурсів Східної Африки є контроль над водними ресурсами. Вода є життєво важливою для існування та розвитку, і в регіоні, де значна частина території страждає від посух, її доступність стає питанням національної безпеки. Річка Ніл, що протікає через кілька країн Східної Африки, є яскравим прикладом цього. Суперечки щодо розподілу її водних ресурсів, права на їх використання та будівництво гідроенергетичних споруджень (наприклад, Велика ефіопська

гребля відродження) є джерелом постійної напруженості та дипломатичних переговорів між зацікавленими сторонами. Ці суперечки демонструють, як водні ресурси можуть стати фактором геополітичної нестабільності та впливати на відносини між державами.

Іншим важливим аспектом є значні поклади нафти та природного газу, виявлені в різних країнах Східної Африки. Ці ресурси мають великий економічний потенціал, обіцяючи збільшення доходів, інвестиції та економічний розвиток. Однак, вони також привертають увагу великих держав, які зацікавлені в забезпеченні своїх енергетичних потреб та розширенні свого впливу в регіоні. Це може призвести до посилення конкуренції між цими державами, а також до внутрішніх конфліктів у країнах, де розташовані ресурси, через боротьбу за контроль над ними та розподіл доходів від їх видобутку. Наприклад, видобуток нафти в Південному Судані супроводжувався політичною нестабільністю та збройними конфліктами, що підкреслює складність управління цими ресурсами.

Крім того, Східна Африка багата на корисні копалини, включаючи золото, кобальт, тантал та інші. Ці ресурси мають велике значення для світової промисловості, особливо для виробництва електроніки та інших високотехнологічних товарів. Контроль над цими ресурсами також стає об'єктом геополітичної боротьби, оскільки різні країни та компанії прагнуть забезпечити собі доступ до них. Це може призвести до нерівноправних торгових відносин, експлуатації місцевих громад та екологічних проблем.[4]

Контроль над водними ресурсами, зокрема річкою Ніл, має значне геополітичне значення. Історично Єгипет отримав перевагу в розподілі вод Нілу завдяки угоді 1929 року, укладеній з Великою Британією, яка представляла інтереси колоній у регіоні. Ця угода надала Єгипту право на більшу частину води, не враховуючи інтереси інших країн басейну. Зі здобуттям незалежності іншими країнами, такими як Ефіопія та Судан,

почалися спроби перегляду цієї угоди, що призвело до напруженості у відносинах між країнами басейну Нілу.[2]

Видобуток нафти та природного газу має серйозні екологічні наслідки. Процеси буріння та переробки вимагають значних обсягів води, що може призвести до її забруднення. Наприклад, у Нігерії, де видобуток нафти є основним джерелом доходу, спостерігається значне забруднення навколишнього середовища через розливи нафти та відсутність належного контролю за екологічними стандартами.[2]

Кліматичні зміни в Східній Африці дедалі частіше призводять до екстремальних погодних явищ — затяжних посух і раптових повеней. Це особливо відчутно в таких країнах, як Сомалі, Ефіопія та Кенія, де значна частина населення залежить від сільського господарства. Посухи спричиняють втрату врожаю, загибель худоби та нестачу питної води, що провокує внутрішню та транскордонну міграцію. У свою чергу, це загострює конкуренцію за природні ресурси між громадами, а іноді й між державами, що створює умови для конфліктів.[3]

Використання природних ресурсів може сприяти економічному зростанню та створенню робочих місць. Однак, нерівномірний розподіл доходів від видобутку ресурсів може призвести до соціальної нерівності та конфліктів. У багатьох випадках, прибутки від видобутку ресурсів концентруються в руках обмеженого кола осіб або компаній, залишаючи місцеве населення без належної вигоди та з екологічними проблемами.

Поклади нафти та природного газу привертають увагу великих держав, призвели до конкуренції та конфліктів.

Східна Африка, з її значними покладами нафти та природного газу, стає об'єктом пильної уваги з боку великих держав, що прагнуть забезпечити свої енергетичні потреби та розширити геополітичний вплив. Відкриття великих родовищ, зокрема, в Уганді, Кенії, Танзанії та Мозамбіку, створило потенціал для економічного розвитку регіону, але водночас посилило конкуренцію між зовнішніми акторами. Ця конкуренція може проявлятися в

різних формах, включаючи інвестиції в інфраструктуру, надання допомоги урядам, військове співробітництво та дипломатичний тиск.

Наслідки цієї конкуренції можуть бути різноманітними. З одного боку, приплив інвестицій може сприяти розвитку інфраструктури та економічному зростанню. З іншого боку, надмірна залежність від видобутку ресурсів може призвести до "ресурсного прокляття", коли економіка стає вразливою до коливань цін на сировину, а корупція та нерівність посилюються. Крім того, боротьба за контроль над ресурсами може загострити існуючі конфлікти або спровокувати нові, особливо в регіонах з нестабільним політичним середовищем. Наприклад, геополітична боротьба за вплив у регіоні Африканського Рогу, через який проходять ключові морські шляхи транспортування енергоносіїв, є тривалою проблемою.[5]

Видобуток корисних копалин у Східній Африці, хоча й сприяє економічному розвитку, створює значні екологічні ризики. Екстракція мінералів, таких як золото, мідь, кобальт і тантал, часто передбачає масштабні операції, які можуть призвести до забруднення води, ґрунту та повітря. Використання токсичних хімікатів, таких як ціанід при видобутку золота, може мати катастрофічні наслідки для місцевих екосистем та здоров'я населення. Крім того, гірничі роботи можуть спричинити деградацію земель, знищення лісів та порушення гідрологічного балансу, що призводить до ерозії ґрунтів та втрати біорізноманіття.

Наслідки цих екологічних проблем можуть бути довготривалими та мати серйозні соціально-економічні наслідки. Забруднення води може призвести до захворювань, зниження врожайності сільськогосподарських культур та обмеження доступу до чистої води. Деградація земель може призвести до зниження продуктивності сільського господарства та необхідності переселення населення. Усвідомлення цих ризиків вимагає впровадження ефективних заходів екологічного моніторингу, регулювання та рекультивації для мінімізації негативного впливу видобутку корисних копалин на навколишнє середовище та місцеві громади.[6]

Вирубка лісів та надмірне використання водних ресурсів є серйозними екологічними проблемами в Східній Африці, які мають каскадні наслідки для навколишнього середовища та економіки. Ліси відіграють важливу роль у регулюванні водного циклу, запобіганні ерозії ґрунтів та збереженні біорізноманіття. Їх знищення для сільського господарства, видобутку деревини та інших цілей призводить до зменшення водопоглинання, збільшення поверхневого стоку та підвищення ризику повеней. Крім того, зменшення рослинного покриву робить ґрунт більш вразливим до ерозії вітром та водою, що призводить до втрати родючого шару та зниження продуктивності сільського господарства.

Надмірне використання водних ресурсів, зумовлене зростанням населення, розширенням сільського господарства та промисловим розвитком, також є значною проблемою. Виснаження річок, озер та підземних вод призводить до нестачі води для сільського господарства, промисловості та побутових потреб. Це може призвести до конфліктів за водні ресурси, особливо в регіонах з обмеженою їх наявністю. Крім того, нестача води може призвести до деградації екосистем, зниження біорізноманіття та посилення продовольчої небезпеки.[7]

Кліматичні зміни є однією з найбільших загроз для Східної Африки, що мають серйозні наслідки для навколишнього середовища, економіки та суспільства. Підвищення середніх температур, зміни в режимі опадів та збільшення частоти та інтенсивності екстремальних погодних явищ, таких як засухи та повені, створюють значні виклики для регіону. Засухи призводять до нестачі води для сільського господарства, тваринництва та побутових потреб, що призводить до зниження врожайності, загибелі худоби та посилення продовольчої небезпеки. Повені, навпаки, можуть спричинити руйнування інфраструктури, знищення посівів та поширення захворювань.

Ці кліматичні зміни часто провокують міграційні процеси, оскільки люди змушені покидати свої домівки в пошуках більш сприятливих умов для життя. Міграція може призвести до перенаселення в певних районах,

посилення конкуренції за ресурси та соціальної напруженості. Крім того, зміна клімату може загострити існуючі конфлікти за природні ресурси, такі як земля та вода, особливо в регіонах з етнічною різноманітністю та слабким управлінням ресурсами. Зростаюча нестабільність, спричинена кліматичними змінами, може мати серйозні наслідки для регіональної безпеки та розвитку.[8]

Використання природних ресурсів має потенціал для значного сприяння економічному зростанню та створенню робочих місць у Східній Африці. Видобуток корисних копалин, нафти та газу може залучати значні інвестиції, створюючи робочі місця в гірничодобувній промисловості, транспорті, логістиці та супутніх галузях. Збільшення доходів від експорту ресурсів може забезпечити фінансування розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших важливих секторів економіки. Крім того, переробка сировини на місці може створити додаткові можливості для розвитку промисловості та збільшення доданої вартості.

Наприклад, відкриття нафтових родовищ в Уганді обіцяє значний приплив інвестицій та створення тисяч робочих місць. Однак важливо, щоб вигоди від видобутку ресурсів були розподілені справедливо та використовувалися для сталого розвитку, а не лише для збагачення обмеженої кількості людей.[9]

Однак нерівномірний розподіл доходів від видобутку ресурсів може призвести до соціальної нерівності та конфліктів.

Нерівномірний розподіл доходів від видобутку природних ресурсів є серйозною проблемою, яка може мати значні соціальні та політичні наслідки в Східній Африці. Якщо вигоди від видобутку ресурсів концентруються в руках обмеженої кількості людей або компаній, це може призвести до посилення соціальної нерівності, відчуження місцевих громад та зростання напруженості між різними групами населення. У багатьох випадках місцеві громади, на території яких здійснюється видобуток, отримують незначну вигоду, тоді як значна частина прибутку витікає за межі регіону або країни.

Така нерівність може призвести до соціальних заворушень, протестів і навіть збройних конфліктів. Люди, які відчують, що їх обділили, можуть вдаватися до насильства, щоб вимагати справедливого розподілу ресурсів. Крім того, корупція та неефективне управління доходами від видобутку ресурсів можуть підірвати довіру до уряду та сприяти політичній нестабільності. Тому забезпечення прозорого та справедливого розподілу вигод є критично важливим для максимізації позитивних соціально-економічних наслідків видобутку ресурсів та мінімізації негативних.[10]

Забруднення довкілля та утворення відходів є невід'ємними аспектами видобувної промисловості. У процесі видобутку золота широко використовуються токсичні хімічні речовини, такі як ртуть та ціанід, які при неналежному поводженні можуть потрапляти у ґрунт та водні джерела, завдаючи довгострокової шкоди екосистемам та здоров'ю місцевого населення. У районах видобутку вугілля та газу на півдні Танзанії зафіксовано рівні забруднення атмосферного повітря, що в 2,5–3 рази перевищують гранично допустимі норми, встановлені Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ)[1], що створює значні ризики для здоров'я мешканців. У Південному Судані часті розливи нафти, спричинені як технічним зношенням застарілої інфраструктури, так і наслідками збройних конфліктів, призвели до значної деградації земель та забруднення життєво важливих водних джерел, від яких залежать місцеві громади.[6]

Масштабні проекти з розробки нафтогазової інфраструктури, такі як EACOP та Tilenga, нерідко стають причиною соціальних та екологічних конфліктів.[45] Вони викликають масові протести серед місцевого населення, зокрема серед громад Масаї в Танзанії[1] та корінних груп у Буньоро (Уганда)[45], які виступають проти примусового вилучення земель, обмеження доступу до водних ресурсів та руйнування їхнього традиційного способу життя. Недостатня або несправедлива компенсація за втрачені землі, порушення екологічної рівноваги є підґрунтям для виникнення гострих екосоціальних конфліктів, які можуть загострюватися на тлі зростаючих

кліматичних стресів, що посилюють конкуренцію за дефіцитні природні ресурси.

Однією з ключових проблем, що ускладнюють ефективне управління екологічними наслідками видобувної діяльності, є дисбаланс між економічними пріоритетами та екологічними стандартами в законодавстві багатьох країн Східної Африки. Проблеми корупції, недостатнього екологічного аудиту та слабого контролю за дотриманням умов видобутку створюють значні перешкоди для ефективного захисту довкілля.[30] Показовим прикладом є рішення уряду Уганди у 2021 році, який, незважаючи на численні екологічні застереження, надав перевагу очікуваним економічним вигодам від проєкту ЕАСОР над потенційними екологічними наслідками.[6]

Таким чином, видобуток природних ресурсів у Східній Африці має подвійний характер: сприяючи економічному зростанню, він одночасно спричиняє глибоку екологічну деградацію. Найбільш вразливими до негативного впливу є території, що межують з важливими джерелами води, національними парками, лісовими масивами та прикордонними зонами, де екологічні ризики можуть мати транскордонний характер. Без значного посилення екологічного управління, ефективного контролю за впливом видобувної діяльності на місцеві громади та запровадження суворої відповідальності для інвесторів, ресурсна експлуатація може перетворитися на довгострокову загрозу для екологічної стійкості та соціальної стабільності в регіоні.

2.4. Роль міжнародних екологічних ініціатив у регіоні

Регіон Східної Африки є об'єктом значної уваги міжнародної спільноти, зокрема у сфері кліматичної адаптації, управління природними ресурсами та екологічної безпеки. Через складність екологічних проблем — кліматичні ризики, деградацію земель, нестачу води — у регіоні реалізується низка програм ООН, фінансових інституцій, міжнародних НУО та регіональних об'єднань.[38]

У Східній Африці діє низка важливих регіональних програм та інтеграційних ініціатив, спрямованих на сприяння сталому управлінню природними ресурсами, адаптації до зміни клімату та зміцненню екологічної безпеки. Ці ініціативи часто підтримуються міжнародними агенціями та донорськими структурами, що надають фінансову та експертну допомогу країнам регіону.

Однією з ключових регіональних програм є **COMESA-EAC-SADC Tripartite Climate Programme**.^[47] Ця стратегічна програма об'єднує три найбільші регіональні економічні співтовариства Східної та Південної Африки (COMESA, EAC та SADC) з метою підтримки країн-членів у впровадженні адаптаційних та кліматично-резистентних технологій. Програма охоплює широкий спектр проєктів, спрямованих на покращення управління водними ресурсами, захист земель від деградації, посилення інституційного потенціалу національних урядів у сфері кліматичної політики та сприяння обміну знаннями та найкращими практиками між країнами регіону.^[14]

Управління водними ресурсами в регіоні значною мірою залежить від діяльності Ініціативи басейну річки Ніл (NBI).^[7] Ця міжурядова програма, заснована у 1999 році, об'єднує зусилля десяти країн басейну річки Ніл: Єгипту, Ефіопії, Судану, Південного Судану, Уганди, Кенії, Демократичної Республіки Конго, Бурунді, Руанди та Танзанії. NBI спрямована на координацію використання спільних водних ресурсів з метою мінімізації конфліктів, пов'язаних з їх розподілом, та на впровадження інтегрованого екосистемного підходу до управління річками. Для досягнення цих цілей в рамках ініціативи розроблені спільні платформи досліджень гідрологічних процесів та кліматичних загроз, проводяться роботи з визначення територій, особливо вразливих до впливу зміни клімату, а також організовуються тренінги для місцевих громад, спрямовані на посилення їхньої спроможності у сфері сталого управління водними ресурсами. Важливо відзначити, що

міжнародні агенції та донори відіграють суттєву роль у підтримці країн Східної Африки в процесах подолання екологічних проблем.[12]

Програма ООН з навколишнього середовища (**UN Environment Programme - UNEP**)[44] має потужний регіональний офіс у Найробі (Кенія)[38], який координує моніторинг змін довкілля на континенті, проводить оцінку деградації земель та сприяє розвитку і впровадженню «зелених» економічних проєктів. Однією з ключових ініціатив UNEP у регіоні є програма “**Climate Adaptation in Africa**”[44], яка фокусується на підтримці країн у побудові кліматостійкої інфраструктури та розвитку біоекономіки як важливого інструменту сталого розвитку та створення нових економічних можливостей в умовах зміни клімату.

Ще однією важливою фінансовою структурою є **GEF**.

У 2020–2024 роках GEF виділив понад 170 млн доларів США для країн Східної Африки на проєкти зі збереження біорізноманіття, водного управління, антидеградаційних ініціатив.**GEF** підтримує транснаціональні проєкти, зокрема **Transboundary Waters Management Programme**.[44] Ця програма спрямована на покращення управління спільними водними ресурсами, що є критично важливим для регіону, де багато річок та озер перетинають державні кордони. GEF також фінансує проєкти, пов'язані зі збереженням біорізноманіття, боротьбою зі зміною клімату та деградацією земель.[12]

Світовий банк та Африканський банк розвитку є важливими фінансовими партнерами для країн Східної Африки у сфері сталого розвитку. Вони інвестують у регіональні програми, такі як **Sustainable Land Management, Drought Resilience in Horn of Africa** та **Blue Economy for Resilient Africa**.[20]Ці програми спрямовані на підтримку сталого управління земельними та водними ресурсами, підвищення стійкості до посух, розвиток блакитної економіки (використання морських ресурсів для сталого розвитку) та інтеграцію екологічних стратегій у державне планування. Окрім фінансової підтримки, ці банки також надають аналітичну та технічну

допомогу урядам в інтеграції екологічних аспектів у їхні політики та плани розвитку.

Важливу роль у збереженні довкілля в Східній Африці відіграють громадські організації та локальні екологічні рухи.

Green Belt Movement (Кенія)[22], ініційований Вангарі Маатаї, лауреатом Нобелівської премії миру, є одним з найвідоміших екологічних рухів в Африці. Основними напрямками діяльності руху є лісовідновлення, екологічна освіта (особливо серед жінок) та захист прав місцевих громад. З 1977 року учасниками руху було посаджено понад 51 мільйон дерев, що зробило значний внесок у боротьбу з деградацією земель та зміною клімату.[12]

Міжнародні організації, такі як **World Wildlife Fund (WWF)**, **International Union for Conservation of Nature(IUCN)** та **Rainforest Alliance**, також активно працюють в регіоні. **WWF** зосереджується на збереженні дикої природи та морських екосистем. **IUCN** реалізує проекти, спрямовані на збереження біорізноманіття та стале використання природних ресурсів. **Rainforest Alliance** працює над впровадженням практик сталого сільського господарства та ландшафтною регенерацією. Ці організації часто втілюють пілотні проекти, які демонструють ефективні моделі сталого розвитку, що можуть бути масштабовані на ширший рівень.

Попри значні зусилля міжнародної спільноти, реалізація екологічних програм у Східній Африці стикається з низкою проблем.[27]

Політична нестабільність у таких країнах, як Сомалі, Південний Судан та Ефіопія, ускладнює довгострокове планування та реалізацію екологічних проектів.

Низька інституційна спроможність багатьох держав регіону обмежує їхню здатність до ефективного управління природними ресурсами та інтеграції екологічних стратегій у державне планування.

Обмежене включення місцевих громад у процеси прийняття рішень часто призводить до того, що проєкти не враховують їхні потреби та інтереси.

Корупція та непрозорість у використанні екологічних фондів підривають довіру до міжнародних ініціатив та зменшують їхню ефективність.

Східна Африка є одним з найбільших одержувачів кліматичної підтримки серед регіонів Глобального Півдня.[32] Однак, для забезпечення сталого розвитку регіону необхідно подолати вищезазначені проблеми та створити більш ефективну систему управління природними ресурсами, яка б враховувала інтереси всіх зацікавлених сторін.[17]

Міжнародні ініціативи зосереджені не лише на відновленні середовища, але й на посиленні управлінських систем і стійкості громад. Ключовим викликом залишається перетворення зовнішньої допомоги на внутрішню експроможність — через залучення громад, контроль і регіональну співпрацю.

РОЗДІЛ ІІІ.

ГЕОПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА ЗА РЕСУРСИ В СХІДНІЙ АФРИЦІ

3.1. Основні гравці у боротьбі за ресурси.

Східна Африка поступово набуває статусу одного з ключових геоекономічних регіонів Африканського континенту, де в умовах зростаючої глобальної конкуренції за природні ресурси, зокрема нафту, природний газ, різноманітні мінерали, водні ресурси та придатні для сільського господарства землі, відбувається складна взаємодія інтересів місцевих держав, транснаціональних корпорацій та глобальних гравців, представлених такими потужними акторами, як Китайська Народна Республіка, Сполучені Штати Америки та Європейський Союз.[18]

Країни Східної Африки демонструють активне прагнення до розширення своєї участі у процесах розвідки, контролю та безпосередньої експлуатації наявних природних багатств. Серед найбільш помітних у цьому контексті держав варто виокремити Уганду, яка зосереджує свої зусилля на розробці значних нафтових родовищ у басейні озера Альберт, реалізуючи такі масштабні проекти, як Tilenga та Kingfisher, з метою зменшення власної залежності від імпорту нафтопродуктів у співпраці з TotalEnergies та CNOOC.[19] Танзанія, маючи значні підтверджені запаси природного газу, виявляє амбіції щодо набуття статусу регіонального центру з виробництва та експорту зрідженого природного газу, ведучи переговори з Shell, Equinor та ExxonMobil стосовно будівництва необхідної інфраструктури та розглядаючи можливість контролю ключових транзитних маршрутів для природних ресурсів з внутрішніх районів Африки до Індійського океану.[19] Ефіопія зосереджує свою державну політику на встановленні контролю над власними водними ресурсами, що є критично важливим для забезпечення енергетичної безпеки країни, ключовим проектом у чому є будівництво ГЕС Великого Ефіопського Відродження (GERD) на річці Блакитний Ніл, а також володіє значним потенціалом для видобутку золота, калійних солей та природного газу. Південний Судан, будучи основним експортером сирої нафти в

Східноафриканському регіоні, демонструє значну залежність від доходів від її експорту, здійснюючи розвиток нафтової промисловості під державним контролем у співпраці з азійськими нафтовими компаніями.[15]

Транснаціональні корпорації відіграють визначальну роль у розвитку видобувної промисловості Східної Африки, забезпечуючи доступ до передових технологій, значних інвестиційних ресурсів та накопиченого галузевого досвіду. Серед найбільш впливових корпоративних гравців у регіоні слід відзначити TotalEnergies[20], яка є ключовим партнером у проєктах з розробки нафтових родовищ в Уганді та оператором проєкту East African Crude Oil Pipeline (EACOP)[24], амбітного плану будівництва магістрального нафтопроводу, що викликає критику екологічних організацій. CNOOC[18] є важливим інвестором у нафтогазовий сектор Східної Африки, володіючи значною часткою у спільному проєкті з видобутку нафти в Уганді та просуваючи інфраструктурні ініціативи. Tullow Oil, Shell та Equinor також виявляють значний інтерес до перспективних ресурсних проєктів у Східній Африці, здійснюючи активну розвідку нових родовищ нафти та природного газу.[32]

Геополітичні амбіції та стратегічні інтереси глобальних держав, таких як Китайська Народна Республіка, Сполучені Штати Америки та Європейський Союз, суттєво впливають на формування геоекономічного ландшафту Східної Африки.[10] Китай реалізує свою стратегію через політику "Going Global" та ініціативу "Один пояс — один шлях", інвестуючи у великомасштабні інфраструктурні проєкти та укладаючи стратегічні контракти на постачання мінеральної сировини.[14] США поєднують "енергетичну дипломатію" з питаннями безпеки, забезпечуючи свою присутність через USAID, DFC та приватний сектор, а також контролюючи ключові транспортні коридори через військові бази.[11] Європейський Союз у своїй політиці щодо Східної Африки робить акцент на "екологізації ресурсної дипломатії", фінансуючи проєкти сталого розвитку та критикуючи екологічно небезпечні ініціативи, навіть за участі власних компаній.[17]

Східна Африка є не лише ареною економічної конкуренції, але й полем боротьби за політичний вплив, де ключову роль відіграють природні ресурси. Китай концентрується на інфраструктурі в обмін на довгострокові концесії, США прагнуть забезпечити енергетичну безпеку та протидіяти китайському впливу, а ЄС намагається просувати принципи сталого розвитку. Ця багатополярність інтересів часто призводить до ігнорування потреб та інтересів місцевих громад, створюючи підґрунтя для соціальної напруженості. Геополітична боротьба за ресурси в Східній Африці має складну багаторівневу структуру, де інтереси місцевих держав тісно переплітаються з глобальними амбіціями. Найвпливовішими гравцями є Китай, Франція (через діяльність TotalEnergies), Сполучені Штати Америки та уряди країн Східної Африки. Відсутність узгодженої політики та прозорих механізмів взаємодії між урядами, місцевими громадами та міжнародними інвесторами створює значні ризики виникнення конфліктів, екологічних порушень та нерівномірного розподілу економічних вигод від експлуатації природних ресурсів.[11]

3.2. Конфлікти через природні ресурси

Природні ресурси в Східній Африці не лише мають економічну вартість, а й стають каталізаторами конфліктів — як міждержавних, так і внутрішніх. Зростаюча залежність країн від експортно-орієнтованої ресурсної економіки, слабе інституційне управління, етнополітична фрагментація й глобальне втручання призводять до напружень навколо контролю, розподілу та використання ресурсів.

Геополітичний ландшафт Східної Африки у сфері природних ресурсів визначається складною взаємодією між місцевими державами, міжнародними корпораціями та глобальними гравцями. Конкуренція за розвідку, контроль та експлуатацію багатих природних ресурсів регіону є не лише рушійною силою економічного розвитку, але й важливим фактором політичного впливу та потенційних конфліктів.[18]

Місцеві держави Східної Африки дедалі активніше прагнуть розширити свою участь у видобутку та контролі над власними природними багатствами. Серед найбільш активних у цьому напрямку країн варто виділити.

Геополітика Східної Африки є надзвичайно складною та динамічною, що зумовлено переплетенням історичних, географічних та економічних чинників. Колоніальне минуле глибоко вплинуло на формування сучасних політичних реалій регіону. Кордони, встановлені без урахування етнічних та культурних особливостей, стали джерелом численних конфліктів та нестабільності. Неоколоніальні практики, такі як економічна залежність від зовнішніх сил та боротьба за ресурси між глобальними гравцями, продовжують впливати на політичний ландшафт.

Стратегічне розташування Східної Африки, особливо контроль над Червоним морем та Суецьким каналом, робить регіон ключовим для світової торгівлі та безпеки. Присутність іноземних військових баз та конкуренція між великими державами, такими як США, Китай та Росія, відображають його геополітичну значущість.

Африканський Ріг, що включає Сомалі, Ефіопію, Еритрею та Джибуті, є епіцентром нестабільності, де переплітаються піратство, тероризм та боротьба за ресурси. Суперечності між сусідніми державами щодо природних ресурсів, зокрема води, нафти та руд, є ще одним фактором дестабілізації. Річка Ніл, наприклад, є джерелом напруженості між Ефіопією, Єгиптом та Суданом через будівництво Великої греблі Відродження. Багаті нафтові родовища Південного Судану та видобуток корисних копалин у Демократичній Республіці Конго супроводжуються конфліктами та порушеннями прав людини. Зміна клімату, що призводить до посух та нестачі води, також посилює напруженість у регіоні.

Регіональні організації, такі як Африканський союз та Східноафриканське співтовариство, відіграють важливу роль у вирішенні конфліктів, але їхня ефективність обмежена. Для глибшого розуміння

геополітичної ситуації в Східній Африці необхідно враховувати всі ці фактори та їхній взаємозв'язок. Геополітичний ландшафт Східної Африки: динаміка та виклики.

Важливо також звернути увагу на роль місцевих акторів, таких як етнічні групи, релігійні лідери та громадянське суспільство, які часто відіграють ключову роль у формуванні політичного ландшафту регіону.

Конфлікти, зміна клімату та економічна нестабільність спричиняють масову міграцію в регіоні, що створює додаткові виклики для приймаючих країн.

У Південному Судані тривалий громадянський конфлікт став основною причиною масової міграції як всередині країни, так і до сусідніх держав, таких як Уганда та Кенія. Мільйони людей були змушені покинути свої домівки, рятуючись від насильства, голоду та відсутності базових послуг. Цей приплив біженців створив значний тиск на приймаючі громади та ресурси, призвів до перевантаження таборів біженців та ускладнив надання гуманітарної допомоги.

Сомалі протягом десятиліть потерпає від поєднання громадянської війни, тероризму та екстремальних погодних явищ. Конфлікт Аль-Шабаб та урядових сил призвів до значного внутрішнього переміщення населення, а також до міграції до сусідніх країн та Ємену. Одночасно, часті посухи та повені руйнують сільське господарство та засоби до існування, змушуючи людей шукати притулку та допомоги в інших регіонах або за кордоном.

Економічна нестабільність у Бурунді також сприяла міграційним потокам. Періоди політичної нестабільності та економічних труднощів призвели до того, що багато бурундійців шукали кращих можливостей та безпеки в сусідніх країнах, таких як Танзанія та Руанда. Хоча конфлікти могли не бути прямим рушієм у кожному випадку, економічна невизначеність та відсутність перспектив відіграли значну роль у прийнятті рішення про міграцію.

У регіоні Африканського Рогу, включаючи Ефіопію та Еритрею, поєднання політичної нестабільності, збройних конфліктів та наслідків зміни клімату призвело до складних міграційних моделей. Люди можуть переміщатися як через політичні причини, так і через втрату засобів до існування, спричинену посухами або іншими екологічними катастрофами. Ці переміщення часто є вимушеними та створюють значні гуманітарні виклики для регіону.

У Демократичній Республіці Конго тривалі конфлікти на сході країни призвели до однієї з найбільших внутрішніх криз переміщення у світі. Мільйони людей були змушені покинути свої домівки через збройне насильство між різними угрупованнями. Ці внутрішньо переміщені особи часто стикаються з нестачею їжі, води, медичної допомоги та безпеки, створюючи величезний гуманітарний тягар для країни та міжнародних організацій.

У Кенії, хоча масштабних збройних конфліктів не було, економічні фактори та наслідки зміни клімату також сприяють міграції. Засухи в сільськогосподарських регіонах змушують фермерів та скотарів переселятися до міст або інших регіонів у пошуках засобів до існування. Зростання міського населення створює тиск на міську інфраструктуру та ринок праці, а також може призводити до соціальної напруженості.

В Уганді, яка є однією з країн, що приймають найбільшу кількість біженців в Африці, значна частина міграції зумовлена конфліктами в сусідніх країнах, таких як Південний Судан та Демократична Республіка Конго. Приплив великої кількості біженців створює значні логістичні та фінансові виклики для уряду та гуманітарних організацій, особливо у забезпеченні базових потреб та інтеграції біженців у місцеві громади.

У Танзанії економічні диспропорції між регіонами можуть спонукати людей залишати сільські райони у пошуках кращих економічних можливостей у містах. Хоча це не завжди є "масовою" міграцією у сенсі переміщення великої кількості біженців, внутрішня міграція, спричинена

економічними факторами, все ж створює виклики для міської інфраструктури та потребує уважного планування розвитку.

Діяльність терористичної групи "Аш-Шабааб" у Сомалі дійсно є значним фактором дестабілізації регіону та становить серйозну загрозу для міжнародної безпеки. "Аш-Шабааб", яка присягнула на вірність "Аль-Каїді" у 2012 році, є однією з найактивніших та найбільш смертоносних терористичних організацій в Африці. Протягом багатьох років вона здійснює численні атаки не лише в Сомалі, але й у сусідніх країнах, таких як Кенія та Уганда. Ці атаки включають вибухи, напади на урядові будівлі, військові об'єкти, готелі, торгові центри та інші цивільні цілі, що призводить до загибелі та поранень тисяч людей, а також до значних руйнувань. Діяльність "Аш-Шабааб" підриває стабільність у регіоні, ускладнює гуманітарні зусилля та сприяє подальшому переміщенню населення.

Загроза, яку становить "Аш-Шабааб", не обмежується лише Східною Африкою. Група демонструє амбіції щодо проведення атак за межами регіону та підтримує зв'язки з іншими терористичними організаціями. Її здатність вербувати нових членів, отримувати фінансування через різні незаконні канали та використовувати пропаганду для поширення своєї ідеології робить її транснаціональною загрозою. Міжнародна спільнота висловлює серйозне занепокоєння щодо потенціалу "Аш-Шабааб" здійснювати або надихати атаки в інших частинах світу, особливо враховуючи її зв'язки з "Аль-Каїдою".

Боротьба з "Аш-Шабааб" вимагає скоординованих зусиль на регіональному та міжнародному рівнях, включаючи військові операції, підтримку урядів постраждалих країн у зміцненні їхніх силових структур, боротьбу з фінансуванням тероризму та протидію екстремістській ідеології. Нездатність ефективно протистояти діяльності цієї терористичної групи може призвести до подальшої дестабілізації Східної Африки та посилення загрози міжнародній безпеці.

Поряд з місцевими державами, значну роль у ресурсній геополітиці Східної Африки відіграють міжнародні корпорації.

Французька компанія TotalEnergies є одним з найвпливовіших гравців у регіоні. Вона керує масштабним проектом East African Crude Oil Pipeline (EACOP), що передбачає будівництво нафтопроводу завдовжки 1445 км, який з'єднає нафтові родовища Уганди з узбережжям Танзанії. Проект EACOP супроводжується гострою критикою з боку екологічних організацій, які вказують на потенційний негативний вплив на чутливі екосистеми регіону.

Китайська національна офшорна нафтова корпорація CNOOC має значну частку (33%) у спільному проекті з видобутку нафти в Уганді. Компанія також активно просуває інфраструктурні ініціативи, пов'язані з логістикою транспортування ресурсів, що підкреслює зростаючий вплив Китаю в регіоні.

Такі компанії, як Tullow Oil, Shell та Equinor, активно займаються розвідкою нових родовищ на території Кенії, Танзанії та Ефіопії. Вони прагнуть отримати частку у розробці стратегічно важливих родовищ природного газу та сланцевої нафти, що може суттєво змінити енергетичний баланс регіону.

На глобальному рівні інтереси в ресурсній геополітиці Східної Африки проявляють такі потужні гравці, як Китай, Сполучені Штати Америки та Європейський Союз.[14]

Китай активно інвестує в інфраструктуру та природні ресурси Східної Африки, що змінює геополітичний баланс сил у регіоні.

У сфері інфраструктури Китай відіграв ключову роль у фінансуванні та будівництві великих проектів. Одним з найбільш помітних прикладів є Стандартна колійна залізниця (SGR) в Кенії, яка з'єднує порт Момбаса з Найробі та мала б бути продовжена до Уганди. Китайські банки надали значну частину фінансування для цього проекту, який значно скоротив час транспортування вантажів та пасажирів. Іншим важливим інфраструктурним

проектом є залізниця Аддис-Абеба – Джибуті, яка полегшує торгівлю між Ефіопією, що не має виходу до моря, та узбережжям. Цей проєкт також значною мірою фінансувався та реалізовувався китайськими компаніями. Крім залізниць, Китай інвестує в будівництво автомобільних доріг, портів та аеропортів по всій Східній Африці, що покращує сполучення та сприяє економічному зростанню.

Що стосується природних ресурсів, Китай є великим споживачем сировини, і Східна Африка з її багатими запасами корисних копалин та енергоносіїв є важливим джерелом для задоволення цієї потреби. Китайські компанії активно інвестують у видобуток корисних копалин, таких як мідь у Замбії та Демократичній Республіці Конго (хоча ДРК географічно належить до Центральної Африки, її економічні зв'язки зі Східною Африкою є значними), а також у нафтогазовий сектор, наприклад, в Уганді. Ці інвестиції забезпечують Китай необхідними ресурсами для його промислового розвитку, але також викликають питання щодо їхнього впливу на місцеве населення, довкілля та економічну незалежність країн-реципієнтів.

Масштабні китайські інвестиції в інфраструктуру та природні ресурси, здійснювані в рамках ініціативи "Один пояс, один шлях" та інших двосторонніх угод, безсумнівно, змінюють геополітичний баланс сил у Східній Африці. Зростаюча економічна присутність Китаю супроводжується посиленням його політичного впливу. Країни Східної Африки отримують альтернативне джерело фінансування розвитку, що може зменшити їхню залежність від традиційних західних донорів. Водночас, це викликає занепокоєння щодо можливого потрапляння країн у боргову залежність від Китаю та щодо непрозорості деяких угод. Зміцнення економічних зв'язків також може призвести до переорієнтації політичних альянсів та зміни у відносинах між країнами Східної Африки та іншими світовими гравцями.

Основна стратегія Сполучених Штатів Америки в регіоні поєднує "енергетичну дипломатію" з питаннями безпеки. США присутні в Східній Африці через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID),

Корпорацію з фінансування міжнародного розвитку (DFIs) та приватний сектор (наприклад, компанії ExxonMobil та Chevron). Важливим елементом їхньої стратегії є військова присутність, зокрема військова база в Джибуті, яка забезпечує контроль над ключовими транспортними коридорами. Через “Clean Energy Initiatives” США також намагаються просувати розвиток відновлюваної енергетики в регіоні.[15]

Європейський Союз зосереджує свої зусилля на “екологізації ресурсної дипломатії”. ЄС фінансує різноманітні проєкти, спрямовані на стале управління лісами, водними ресурсами та збереження біорізноманіття в Східній Африці. Водночас ЄС виступає з критикою щодо проєктів, які можуть мати значні негативні екологічні наслідки, як, наприклад, нафтопровід EACOP, незважаючи на те, що європейська компанія TotalEnergies є одним з ключових учасників цього проєкту.

Перетин інтересів у Східній Африці робить цей регіон не лише ареною економічної конкуренції, але й полем боротьби за політичний вплив через контроль над ресурсами. Китай концентрується на інфраструктурних проєктах та довгострокових концесіях на видобуток. Стратегія США спрямована на забезпечення енергетичної безпеки та протидію зростаючому впливу Китаю. Європейський Союз намагається просувати дотримання екологічних та правових норм у видобувному секторі. Ця багатополлярність інтересів часто призводить до недостатнього врахування інтересів місцевих громад, що створює підґрунтя для соціальної напруженості.[16]

Геополітична боротьба за ресурси в Східній Африці має складну багаторівневу структуру, де інтереси місцевих держав тісно переплітаються з амбіціями міжнародних корпорацій та стратегічними цілями глобальних гравців. Найвпливовішими акторами в цій боротьбі є Китай, Франція (через TotalEnergies), Сполучені Штати Америки та уряди країн регіону. Відсутність узгодженої політики між цими різними зацікавленими сторонами – урядами, місцевими громадами та інвесторами – створює значні ризики виникнення конфліктів, екологічних порушень та нерівного розподілу вигод від

експлуатації природних ресурсів. Ефективне управління цими ризиками вимагає прозорості, підзвітності та залучення всіх зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень.[11]

У багатьох країнах Східної Африки природні ресурси є не лише основою економіки, але й потужним інструментом політичного контролю та джерелом нестабільності. Характерна для більшості країн регіону ресурсна економіка рентного типу, де держава виступає головним бенефіціаром від експорту корисних копалин та сировини, створює специфічні політичні умови.

Однією з ключових особливостей такої моделі є централізація політичної влади навколо міністерств та державних корпорацій, які контролюють видобуток, експорт та розподіл доходів від природних ресурсів. Це призводить до концентрації значних фінансових та політичних важелів у руках вузького кола осіб, що може обмежувати демократичні процеси та сприяти авторитаризму.

Крім того, ресурсна рента часто стає основою для патронажних схем розподілу доходів. Елітні групи, наближені до влади, отримують непропорційно велику частку прибутків від природних ресурсів, що поглиблює соціальну та економічну нерівність. Такий вибіркового розподіл благ може використовуватися для політичного “утримання” лояльності, особливо в периферійних регіонах, де підтримка влади може бути куплена через доступ до ресурсів або розподіл незначної частини ренти.[14]

Вплив ресурсної економіки особливо помітний на прикладі політичних режимів, які значною мірою залежать від природних багатств для свого виживання.

Південний Судан є показовим прикладом держави, де влада значною мірою зберігає свою легітимність завдяки контролю над нафтовими потоками. Ресурси слугують не лише джерелом доходів для державного бюджету, але й інструментом фінансування різноманітних воєнізованих формувань, що беруть участь у тривалому внутрішньому конфлікті. Формула

“oil for guns” стала поширеним механізмом фінансування збройного конфлікту в період з 2013 по 2022 роки, демонструючи прямий зв'язок між контролем над нафтовими родовищами та продовженням насильства.[20]

В Ефіопії будівництво ГЕС GERD (Grand Ethiopian Renaissance Dam) стало не лише символом національного відродження та прагнення до енергетичної незалежності, але й важливим елементом геополітичної конфронтації з Єгиптом. Політичний капітал прем'єр-міністра Абія Ахмеда частково ґрунтується на реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, пов'язаних з енергетикою, що демонструє використання ресурсних проєктів для зміцнення політичної підтримки.

У Сомалі децентралізація влади та слабкість центрального уряду призводять до розквіту нелегального видобутку та торгівлі природними ресурсами, включаючи контрабанду вугілля та піратський сектор. Природні ресурси стають важливим джерелом прибутку для терористичних угруповань, таких як Аль-Шабаб (UNODC).[19]

Нерівний доступ до природних ресурсів також є потужним фактором, що зумовлює етнополітичні напруження в багатьох країнах Східної Африки. У Кенії, Танзанії та Уганді часто спостерігається ситуація, коли регіони з найбільш інтенсивним видобутком корисних копалин населені етнічними меншинами, які отримують непропорційно малу частку вигод від експлуатації цих ресурсів. Це створює глибоке відчуття економічної маргіналізації та несправедливості, що може стимулювати локальні повстання, радикалізацію та антиурядові рухи.[21]

Ситуацію ускладнює втручання зовнішніх гравців через інструменти ресурсної дипломатії.

Китай часто підтримує політично нестабільні режими в Східній Африці, якщо вони гарантують безперервний доступ до стратегічно важливих ресурсів. Прикладами такої політики є відносини з Джибуті (важливе стратегічне розташування), Суданом (нафтові ресурси) та Угандою (нафта та інші корисні копалини).[9]

США традиційно підтримують уряди, які демонструють прихильність до стабільності та антикорупційних реформ. Однак, іноді така політика може призводити до втрати “ресурсної участі” на користь інших гравців, готових на менш жорсткі умови.

Європейський Союз (ЄС) намагається “екологізувати” свою ресурсну взаємодію з країнами Східної Африки, підтримуючи реформи у сфері екологічного права та впровадження стандартів ESG-комплаєнсу (екологічне, соціальне та корпоративне управління).[8]

На міжнародному рівні здійснюються певні зусилля щодо запобігання “ресурсному прокляттю”.

Програми, такі як Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), просувають міжнародні стандарти прозорості у видобувному секторі, спрямовані на забезпечення більшої підзвітності компаній та урядів у питаннях доходів від природних ресурсів.[9]

Світовий банк фінансує різноманітні проєкти, спрямовані на зміцнення інституційної стійкості в країнах Східної Африки, зокрема в Уганді, Танзанії та Кенії.[26] Ці проєкти мають на меті покращити управління державними фінансами та підвищити ефективність використання доходів від природних ресурсів.

UNDP (Програма розвитку ООН) реалізує програми зі зменшення конфліктів, пов'язаних з доступом до природних ресурсів, через сприяння спільному управлінню водою та землею на місцевому рівні.

У контексті діяльності Африканського Союзу (АС), можна спостерігати зростаюче усвідомлення важливості екологічної безпеки для досягнення сталого розвитку та миру на континенті. АС визнає, що екологічні проблеми, такі як зміна клімату, деградація земель та нестача води, можуть підірвати економічний прогрес, посилювати соціальну нерівність та провокувати конфлікти. Тому АС розробляє та впроваджує політичні рамки та ініціативи, спрямовані на інтеграцію екологічної безпеки

в різні сектори, включаючи сільське господарство, енергетику, інфраструктуру та управління ресурсами.[35]

Інтеграція екологічної безпеки в політичні стратегії африканських країн проявляється у розробці регіональних та національних стратегій адаптації до зміни клімату, програм управління водними ресурсами, ініціатив зі збереження біорізноманіття та боротьби з опустелюванням.[36] Багато африканських країн розробили Національні плани адаптації (NAP).[36] для визначення пріоритетів адаптаційних заходів у різних секторах. Інформацію про ці національні стратегії можна знайти на веб-сайтах відповідних національних міністерств навколишнього середовища або у звітах міжнародних організацій, таких як Програма розвитку ООН (ПРООН).

Наприклад, АС активно просуває ініціативи, спрямовані на підвищення стійкості африканських країн до наслідків зміни клімату, включаючи розвиток відновлюваних джерел енергії та стале управління природними ресурсами. АС розробив Африканську стратегію зміни клімату (ACCS) для координації дій на континенті та сприяння співпраці з міжнародними партнерами.[35]

Управління водними ресурсами є ключовим аспектом екологічної безпеки в регіоні, і АС розробляє рамкові програми для сприяння співробітництву між країнами у цій сфері. АС працює над сприянням сталому управлінню транскордонними водними ресурсами, оскільки багато річок і озер протікають через кілька країн.[35]

Однак, незважаючи на зусилля з інтеграції екологічної безпеки в політичні стратегії, у Східній Африці існують значні екологічні конфлікти між державами. Ці конфлікти часто пов'язані з доступом та управлінням спільними природними ресурсами, особливо водними.

Екологічні конфлікти між державами Східної Африки, особливо ті, що стосуються розподілу та використання водних ресурсів, є серйозною проблемою, що впливає на регіональну стабільність. Транскордонні водні об'єкти, такі як річки та озера, часто є джерелом напруженості, оскільки

кілька країн залежать від них для різних цілей, включаючи сільське господарство, промисловість та побутове використання.

Яскравим прикладом такої напруженості є суперечка між Єгиптом, Ефіопією та Суданом навколо будівництва Великої ефіопської греблі Відродження (GERD) на річці Блакитний Ніл.[37] Хоча Ефіопія розглядає GERD як критично важливий проєкт для виробництва електроенергії та економічного розвитку, Єгипет і Судан висловлюють занепокоєння щодо потенційного впливу греблі на їхню водозабезпеченість.[37] Залежність цих країн від Нілу робить питання управління водними ресурсами надзвичайно чутливим. Переговори між трьома країнами були складними, відображаючи не лише технічні питання, пов'язані з управлінням водними ресурсами, а й глибокі геополітичні інтереси та історичні зв'язки. Цей конфлікт демонструє, як екологічні проблеми можуть стати значним джерелом міждержавної напруженості та вимагати комплексних дипломатичних рішень.[37]

Окрім конфліктів, пов'язаних з великими річковими системами, в Східній Африці існують додаткові потенційні джерела напруженості, зумовлені управлінням спільними ресурсами та екологічно обумовленою міграцією населення. Озера, такі як Вікторія та Танганьїка, що є спільними для кількох країн, також є ареною суперечок щодо прав на рибальство, використання води та забруднення. Транскордонні річки, на додаток до Нілу, також потребують узгодженого управління для запобігання конфліктам.

Більше того, міграція населення, викликана екологічними факторами, такими як засухи, повені та деградація земель, стає все більш важливою проблемою в регіоні. Переміщення населення створюють напругу в приймаючих громадах, особливо за наявності обмежених ресурсів або культурних відмінностей. Політико-географічний аналіз цих конфліктів, що виникають через ресурси та міграцію, дозволяє виявити їхні першопричини, географічні аспекти, залучених акторів та можливі шляхи їхнього врегулювання. Цей аналіз враховує не лише фізичні аспекти розподілу

ресурсів, але й політичні, соціальні та економічні чинники, що впливають на динаміку конфліктів.[16]

3.3. Політична нестабільність та її зв'язок із ресурсною боротьбою

У більшості країн Східної Африки природні ресурси є основою економіки рентного типу, де держава виступає головним бенефіціаром від експорту корисних копалин та сировини. Така економічна модель створює умови для централізації політичної влади навколо контрольованих урядових міністерств та державних корпорацій. Доходи від ресурсів часто стають основою для патронажних схем розподілу багатства серед елітних груп, а також використовуються як інструмент політичного "утримання" лояльності, особливо у віддалених та периферійних регіонах країн.

У деяких країнах Східної Африки контроль над природними ресурсами є критично важливим для виживання політичних режимів. У Південному Судані влада значною мірою зберігає свою легітимність завдяки контролю над нафтовими потоками, які слугують не лише джерелом державного доходу, але й інструментом фінансування різноманітних воєнізованих формувань, де формула "нафта в обмін на зброю" була поширеним механізмом фінансування збройного конфлікту, що тривав з 2013 по 2022 рік. В Ефіопії будівництво ГЕС Великого Ефіопського Відродження (GERD) стало не лише символом національного відродження та прагнення до енергетичної незалежності, але й важливим елементом геополітичної конфронтації з Єгиптом. Політичний капітал прем'єр-міністра Абія Ахмеда частково ґрунтується на реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, включаючи GERD. У Сомалі, в умовах децентралізації влади та слабкості центрального уряду, процвітає нелегальний видобуток та торгівля природними ресурсами, а також контрабанда та піратство, де природні ресурси стають важливим джерелом прибутку для терористичних угруповань, таких як Аль-Шабаб .

У таких країнах Східної Африки, як Кенія, Танзанія та Уганда, регіони з найбільш інтенсивним видобутком природних ресурсів часто

населені етнічними меншинами, які отримують непропорційно малу частку вигод від цієї діяльності. Це створює серед місцевого населення відчуття економічної маргіналізації та несправедливості, що може стимулювати локальні повстання, радикалізацію та антиурядові рухи.[23]

Конфлікти, що виникають через доступ до та контроль над природними ресурсами в Східній Африці, трагічно ілюструють цю проблему. Цей регіон вирізняється значним багатством різноманітних природних ресурсів, до яких належать нафта, природний газ, корисні копалини, лісові масиви та водні об'єкти. Характерною рисою багатьох цих ресурсів є їхнє розташування в прикордонних зонах або їхній транскордонний характер, що, на жаль, створює сприятливі умови для виникнення суперечок між державами

Війна та напруженість, що оточують нафтові родовища в Судані та Південному Судані, є яскравим прикладом конфлікту, в якому боротьба за природні багатства відіграє ключову роль. Довготривалий конфлікт у Південному Судані значною мірою був пов'язаний з прагненням контролювати багаті нафтові родовища, розташовані на його території. Доходи від нафти стали критично важливим фактором політичної боротьби, забезпечуючи фінансування для різних збройних угруповань та посилюючи насильство. Навіть після здобуття Південним Суданом незалежності, суперечки щодо розподілу нафтових доходів та контролю над критично важливими транзитними нафтопроводами, що проходять через Судан, продовжують залишатися джерелом значної напруженості між двома країнами.[8]

Боротьба за доступ до води у Східному Судані та на інших прикордонних територіях є ще одним прикладом конфлікту, пов'язаного з природними ресурсами. У посушливих та напівпосушливих регіонах вода є життєво важливим ресурсом, і конкуренція за її доступ між різними етнічними групами, кочовими племенами та осілим населенням часто призводить до локальних конфліктів та напруженості, особливо в

прикордонних районах, де державний контроль може бути слабшим. Зміна клімату ще більше загострює цю проблему, роблячи водні ресурси ще більш дефіцитними.[8]

Вплив міжнародних компаній на ресурси Східної Африки є ще одним важливим аспектом, що може провокувати геополітичні суперечки. Залучення іноземних інвестицій у видобуток корисних копалин, нафти, газу та експлуатацію інших природних ресурсів має значні економічні переваги для країн регіону. Однак, непрозорість угод, несправедливий розподіл прибутків, порушення екологічних стандартів та підтримка корумпованих режимів з боку деяких міжнародних компаній можуть викликати невдоволення місцевого населення, сприяти соціальній напруженості та навіть ставати причиною міжнародних суперечок, особливо якщо інтереси цих компаній підтримуються їхніми урядами. Конкуренція між різними міжнародними компаніями за доступ до ресурсів у стратегічно важливих регіонах також створює додаткові геополітичні ризики.

Аналіз факторів, що підвищують ймовірність конфліктів навколо природних ресурсів у Східній Африці виявляє кілька ключових елементів.

Зміна клімату виступає значним каталізатором у загостренні конфліктів за ресурси. Модифікації в режимах випадання опадів, збільшення частоти та інтенсивності посух і повеней спричиняють деградацію земель, скорочення доступності водних ресурсів і пасовищ, що, у свою чергу, посилює конкуренцію між різними групами населення та може провокувати міграційні процеси й конфлікти за території, які характеризуються більш сприятливими умовами для життя.

Конкуренція за водні ресурси є особливо гострою проблемою в Східній Африці, де значна кількість країн залежить від спільних річкових басейнів. Ця взаємозалежність створює потенціал для напруженості та конфліктів, оскільки дії однієї країни можуть мати значний вплив на водопостачання інших.

Приклад річки Омо, яка є життєво важливим джерелом води для кількох країн, зокрема Ефіопії та Кенії, наочно ілюструє цю проблему. Будівництво масштабних гідроелектростанцій або іригаційних систем в Ефіопії може мати негативні наслідки для обсягів води, доступних для Кенії, що, своєю чергою, може викликати протести та посилювати напруженість між цими державами.

Відсутність ефективних механізмів співробітництва, прозорих процедур розподілу води та спільних систем моніторингу та управління спільними водними ресурсами значно збільшує ризик виникнення та ескалації конфліктів у регіоні.

Крім того, такі фактори, як слабкі державні інститути, корупція, етнічна фрагментація, історичні образи та нерівномірний розподіл доходів від природних ресурсів, також сприяють ескалації напруженості та перетворенню конкуренції за ресурси у відкриті конфлікти.

Таким чином, природні ресурси є складним та багатогранним фактором міжнародних конфліктів у Східній Африці. Їхня наявність може бути як джерелом економічного розвитку, так і причиною нестабільності та насильства. Розуміння геополітичних аспектів боротьби за ресурси, впливу зовнішніх акторів та факторів, що підвищують ризик конфліктів, є критично важливим для розробки ефективних стратегій запобігання та врегулювання конфліктів у регіоні. Міжнародне співробітництво, прозоре управління ресурсами, справедливий розподіл вигод та адаптація до наслідків зміни клімату є ключовими елементами для забезпечення сталого розвитку та миру в Східній Африці. Поглиблений аналіз природних ресурсів як фактора міжнародних конфліктів

Конфлікти за природні ресурси в Східній Африці є складними та багатовимірними, часто переплітаючись з етнічними, політичними та соціально-економічними факторами.

3.4. Перспективи мирного врегулювання ресурсних конфліктів

Мирне врегулювання конфліктів, що виникають через боротьбу за природні ресурси, вимагає застосування багаторівневих механізмів, що охоплюють міжнародну співпрацю, локальні ініціативи, юридичні гарантії та активну роль регіональних організацій. У контексті Східної Африки, де ресурсні конфлікти є серйозним викликом для стабільності, вже напрацьовано певний досвід у цій сфері, хоча й існують значні перешкоди.

Одним із ключових підходів є створення та підтримка механізмів транскордонного управління ресурсами.

Прикладом такої ініціативи є Nile Basin Initiative (NBI), яка об'єднує десять країн басейну річки Ніл, включно з Ефіопією, Угандою, Кенією та Суданом. Основною метою NBI є сприяння спільному плануванню використання водних ресурсів, розробка систем раннього попередження про посухи та реалізація спільних інфраструктурних проєктів. Попри те, що не всі країни-учасниці підписали юридично обов'язкові угоди щодо розподілу водних ресурсів, NBI слугує важливою платформою для водної дипломатії, забезпечуючи постійний діалог та співпрацю між країнами, що залежать від однієї з найважливіших водних артерій регіону.[7]

На локальному рівні важливу роль відіграють платформи розв'язання конфліктів.

У Кенії та Ефіопії успішно функціонують “Peace Committees”, які є інструментами для проведення діалогу між лідерами громад, старійшинами та представниками місцевої влади з питань розподілу води, пасовищ та земельних ресурсів. Ці комітети надають можливість безпосередньо обговорювати спірні питання та знаходити взаємоприйнятні рішення на рівні громад, що є критично важливим для запобігання ескалації насильства.

У північній Уганді було впроваджено підхід Community-Based Natural Resource Management (CBNRM), який робить особливий акцент на забезпеченні рівного доступу до природних ресурсів та підвищенні ролі жінок у процесах управління. Залучення місцевих громад до прийняття рішень щодо використання ресурсів сприяє більшій відповідальності та

сталості. Подібні ініціативи, які часто підтримуються міжнародними неурядовими організаціями, такими як CARE, Mercy Corps та Oxfam, демонструють позитивний вплив на зниження рівня локального насильства, спричиненого боротьбою за ресурси.

Важливим елементом мирного врегулювання є використання юридичних та інституційних інструментів.[3]

Уряди деяких країн Східної Африки, зокрема Танзанії та Кенії, прийняли закони про доступ до інформації, що підвищує прозорість у питаннях управління природними ресурсами. Впровадження екологічних оцінок для великих інфраструктурних проєктів та обов'язкові консультації з громадами перед реалізацією таких проєктів є важливими механізмами для врахування інтересів місцевого населення та мінімізації негативних екологічних та соціальних наслідків.

Регіон також демонструє поширення стандартів Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), спрямованих на підвищення прозорості доходів від видобувної промисловості. Це може сприяти більш справедливому розподілу прибутків та зменшенню корупції, яка часто є однією з причин конфліктів за ресурси.

Африканська хартія про права людини і народів (1981) слугує важливою юридичною основою для захисту прав громад у випадках експлуатації природних ресурсів без їхньої вільної та усвідомленої згоди. Цей документ надає юридичні інструменти для боротьби з несправедливим поведінням та захисту екологічних прав.

Значну роль у мирному врегулюванні ресурсних конфліктів відіграють регіональні організації.

IGAD (Intergovernmental Authority on Development) активно виступає посередником у конфліктах, що виникають навколо земельних та водних ресурсів у регіоні. Завдяки своєму мандату та присутності на місцях, IGAD може сприяти діалогу між конфлікуючими сторонами та допомагати у пошуку компромісних рішень.[5]

East African Community (EAC) розробила низку стратегій, спрямованих на спільне управління транснаціональними ресурсами, зокрема в басейні озера Вікторія. Регіональна співпраця є ключовим інструментом для уникнення ескалації конфліктів, особливо в умовах зростаючого тиску на ресурси, спричиненого зміною клімату. Стратегія IGAD 2023 “Shared Waters, Shared Futures” ([IGAD 2023 Strategy: “Shared Waters, Shared Futures”]) підкреслює важливість спільного управління водними ресурсами для забезпечення миру та сталого розвитку в регіоні.[6]

Важливу підтримку у мирному врегулюванні надають міжнародні посередники та донори.

Такі організації, як UNDP, World Bank та African Development Bank, інвестують значні кошти в проєкти, спрямовані на стабілізацію ситуації в регіонах, постраждалих від ресурсних конфліктів, включаючи проєкти сталого управління ресурсами та підтримки місцевих громад.[5]

Окремі країни, такі як Норвегія, Нідерланди та Канада, часто виступають як нейтральні посередники у водних та інших ресурсних конфліктах, використовуючи свій дипломатичний досвід та фінансові ресурси для сприяння діалогу та пошуку рішень.

Все частіше застосовуються механізми Track II diplomacy (недержавна медіація), які залучають до процесу врегулювання представників громадянського суспільства, науковців та інших неформальних лідерів, особливо у конфліктах, що виникають навколо кордонів ресурсних зон ([Chatham House. “Mediating Environmental Conflict in Fragile States”, 2022]).

Попри наявні механізми та зусилля, існують значні потенційні загрози мирному врегулюванню.[5]

Втручання зовнішніх держав, які можуть мати власні економічні або політичні інтереси, що не завжди відповідають принципам сталого розвитку та довгостроковій стабільності регіону, може підривати зусилля з мирного врегулювання.

Часто політична воля урядів у країнах Східної Африки може підпорядковуватися короткостроковим економічним прибуткам від експлуатації природних ресурсів, а не довгостроковій стабільності та інтересам місцевих громад.

Значною проблемою є недовіра до формальних інституцій, особливо в країнах, що пережили збройні конфлікти. Це ускладнює впровадження та забезпечення виконання досягнутих угод.

Політична нестабільність у Східній Африці має глибоке коріння у нерівному доступі до природних ресурсів, домінуванні рентної економіки та геополітичній конкуренції за ці ресурси. Природні багатства в регіоні є не просто джерелом економічних доходів, але й потужним інструментом утримання політичної влади, мобілізації насильства та формування групової ідентичності. Зовнішня підтримка може відігравати як стабілізуючу роль, сприяючи впровадженню реформ та зміцненню інститутів, так і поглиблювати існуючі проблеми, підтримуючи режими без належного контролю та прозорості.

Міжнародне врегулювання ресурсних конфліктів є критично важливим для забезпечення миру та сталого розвитку в Східній Африці, де боротьба за природні ресурси часто стає причиною напруженості та насильства. Різноманітні міжнародні угоди, механізми врегулювання суперечок, підходи до правосуддя та мирні ініціативи відіграють важливу роль у спробах запобігти та вирішити ці конфлікти.

Міжнародні угоди та механізми врегулювання суперечок у Східній Африці є ключовим інструментом для управління спільними природними ресурсами та запобігання конфліктам. Проблеми управління водними ресурсами, зокрема, є предметом багатьох міжнародних ініціатив.

Нільська ініціатива (NileBasinInitiative - NBI) є важливим прикладом регіонального механізму співробітництва у сфері управління водними ресурсами. Заснована в 1999 році, NBI об'єднує країни басейну річки Ніл (включаючи Єгипет, Ефіопію, Судан, Південний Судан, Уганду, Кенію,

Демократичну Республіку Конго, Бурунді та Руанду) з метою сприяння сталому розвитку та справедливому використанню спільних водних ресурсів. Хоча NBI стикається з певними викликами та розбіжностями між країнами-учасницями (зокрема щодо розподілу водних квот), вона є важливим форумом для діалогу, обміну інформацією та розробки спільних проектів у сфері управління водними ресурсами, що сприяє зниженню потенціалу конфліктів.

Крім Нільської ініціативи, існують й інші регіональні угоди та механізми, спрямовані на управління конкретними водними ресурсами або екосистемами в Східній Африці. Наприклад, угоди між країнами, що межують з озером Вікторія або озером Танганьїка, спрямовані на спільне управління рибними запасами, збереження біорізноманіття та запобігання забрудненню. Конкретні приклади та бар'єри міжнародного врегулювання

Хоча повне та беззастережне врегулювання складних ресурсних конфліктів у Східній Африці є рідкістю, існують приклади часткових успіхів та ініціатив, які демонструють потенціал міжнародної співпраці.

Приклад часткового успіху: Створення та функціонування Нільської ініціативи (NBI), про яку ми вже згадували, є прикладом того, як країни, що залежать від спільного водного ресурсу, можуть об'єднатися для діалогу та співпраці. Попри політичні розбіжності та затримки у підписанні всеосяжної угоди про водокористування, NBI сприяла реалізації спільних дослідницьких проектів, обміну даними та розбудові довіри між водними експертами різних країн. Це, в свою чергу, допомагає запобігати ескалації напруженості навколо використання вод Нілу.

Іншим прикладом може бути співпраця між країнами, що межують з озером Вікторія, у рамках Східноафриканського співтовариства (ЕАС). Протоколи та угоди, спрямовані на спільне управління рибними запасами, боротьбу з забрудненням та забезпечення сталого використання ресурсів озера, є спробою запобігти конфліктам, пов'язаним з цим важливим екосистемним та економічним ресурсом.

Однак на шляху ефективного міжнародного врегулювання ресурсних конфліктів у Східній Африці існує чимало бар'єрів.

Недовіра та історичні образи: Між країнами регіону часто існують глибоко вкорінені історичні суперечності та недовіра, що ускладнює співпрацю у сфері управління спільними ресурсами.

Нерівність у владі та економічному розвитку: Різний рівень економічного розвитку та політичного впливу країн регіону призводить до асиметричних переговорних позицій та ускладнювати досягнення справедливих угод.

Національні інтереси та суверенітет: Країни часто ставлять власні національні інтереси вище за регіональні, що може блокувати укладання важливих угод щодо спільного використання ресурсів. Питання суверенітету над природними ресурсами є особливо чутливим.

Зовнішній вплив: Інтереси зовнішніх акторів (великих держав, міжнародних корпорацій) ускладнюють врегулювання, особливо якщо ці інтереси суперечать регіональним потребам або принципам сталого розвитку.

Слабкі інституційні механізми: Недостатньо розвинені регіональні інститути та слабкі правові рамки обмежують ефективність міжнародних угод та механізмів врегулювання.

Вплив зміни клімату: Непередбачувані наслідки зміни клімату підривають існуючі домовленості щодо розподілу ресурсів та створювати нові джерела напруженості.

Поряд з державами та міжнародними організаціями, недержавні актори відіграють важливу, хоча іноді менш помітну, роль у врегулюванні ресурсних конфліктів у Східній Африці:

Міжнародні неурядові організації (НУО): Організації, що працюють у сфері охорони довкілля, прав людини та миробудування, часто відіграють ключову роль у моніторингу екологічної ситуації, документуванні порушень, адвокації прав місцевих громад, сприянні діалогу між конфліктуючими сторонами та реалізації проектів сталого управління ресурсами. Вони можуть

надавати експертну допомогу, проводити інформаційні кампанії та мобілізувати міжнародну підтримку для вирішення ресурсних конфліктів.

Місцеві громади та організації громадянського суспільства (ОГС): Організації, що представляють інтереси місцевого населення, яке безпосередньо потерпає від ресурсних конфліктів, відіграють важливу роль у миробудуванні на низовому рівні, сприянні діалогу між різними етнічними групами та розробці місцевих механізмів управління ресурсами. Їхня участь у процесах прийняття рішень щодо використання природних ресурсів може сприяти більш справедливому та стійкому врегулюванню конфліктів.

Наукові та дослідницькі інститути: Незалежні дослідники та аналітики надають об'єктивну інформацію та аналіз причин, наслідків та потенційних шляхів врегулювання ресурсних конфліктів, що може бути корисним для політиків, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін.

Релігійні лідери та організації: У багатьох суспільствах Східної Африки релігійні лідери мають значний авторитет та відіграють важливу роль у сприянні миру та примиренню між конфліктуючими сторонами, в тому числі у контексті ресурсних конфліктів.

Взаємодія між державними, міжнародними та недержавними акторами є ключем до ефективного врегулювання ресурсних конфліктів у Східній Африці. Комплексний підхід, що враховує політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти конфліктів, а також залучає всі зацікавлені сторони, має більші шанси на успіх у забезпеченні миру та сталого розвитку в регіоні.

Висновки

Екологічна безпека, ресурсні конфлікти та геополітика становлять взаємопов'язані категорії, що формують сучасний порядок денний міжнародної безпеки. Їх розгляд у взаємозв'язку дозволяє глибше осмислити виклики XXI століття та виробити ефективні стратегії сталого глобального розвитку.

Міграція населення, викликана екологічними факторами, такими як засухи, повені та деградація земель, стає все більш важливою проблемою в регіоні. Переміщення населення створюють напругу в приймаючих громадах, особливо за наявності обмежених ресурсів або культурних відмінностей. Політико-географічний аналіз цих конфліктів, що виникають через ресурси та міграцію, дозволяє виявити їхні першопричини, географічні аспекти, залучених акторів та можливі шляхи їхнього врегулювання. Цей аналіз враховує не лише фізичні аспекти розподілу ресурсів, але й політичні, соціальні та економічні чинники, що впливають на динаміку конфліктів.

Крім внутрішніх чинників, на динаміку екологічної ситуації в регіоні впливають міжнародні актори — як через інвестиційні проекти, так і через програми кліматичної адаптації та сталого управління. Розуміння взаємозв'язків між географією, екологією, економікою та міжнародною політикою є критично важливим для формування ефективних відповідей на сучасні виклики.

Географічна структура Східної Африки, обумовлена тектонічними, кліматичними та гідрологічними факторами, визначає складний розподіл природних ресурсів. Ця неоднорідність створює як можливості для економічного розвитку, пов'язаного з видобутком корисних копалин, сільським господарством та екотуризмом, так і потенційні джерела конфліктів через конкуренцію за доступ до ключових ресурсів, особливо в умовах зростання населення та змін навколишнього середовища. Ефективне управління цими ресурсами вимагає міждисциплінарного підходу та міжнародної співпраці.

Важливо підкреслити, що екологічні виклики не є ізольованими, а перебувають у складній взаємодії. Деградовані ґрунти втрачають здатність утримувати вологу, що призводить до посилення та тривалості посух. Кліматичні стреси, такі як підвищення температури та зміна режимів опадів, прискорюють процеси знеліснення, що, у свою чергу, посилює ерозію ґрунтів та сприяє опустеленню. Водна нестача стає причиною соціальної напруженості та може призводити до конфліктів між різними групами населення, наприклад, між скотарями, які борються за пасовища, та фермерами, які страждають від посух.

Видобуток природних ресурсів у Східній Африці має подвійний характер: сприяючи економічному зростанню, він одночасно спричиняє глибоку екологічну деградацію. Найбільш вразливими до негативного впливу є території, що межують з важливими джерелами води, національними парками, лісовими масивами та прикордонними зонами, де екологічні ризики можуть мати транскордонний характер. Без значного посилення екологічного управління, ефективного контролю за впливом видобувної діяльності на місцеві громади та запровадження суворої відповідальності для інвесторів, ресурсна експлуатація може перетворитися на довгострокову загрозу для екологічної стійкості та соціальної стабільності в регіоні.

Східна Африка є не лише ареною економічної конкуренції, але й полем боротьби за політичний вплив, де ключову роль відіграють природні ресурси. Китай концентрується на інфраструктурі в обмін на довгострокові концесії, США прагнуть забезпечити енергетичну безпеку та протидіяти китайському впливу, а ЄС намагається просувати принципи сталого розвитку.

Конфлікти за природні ресурси в Східній Африці є складними та багатовимірними, часто переплітаючись з етнічними, політичними та соціально-економічними факторами.

Взаємодія між державними, міжнародними та недержавними акторами є ключем до ефективного врегулювання ресурсних конфліктів у

Східній Африці. Комплексний підхід, що враховує політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти конфліктів, а також залучає всі зацікавлені сторони, має більші шанси на успіх у забезпеченні миру та сталого розвитку в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географія 7 клас Гільберг.
<https://www.calameo.com/read/0070935921c13b3132e23>
 «Забруднення повітря в районах видобутку вугілля та газу»
 [Електронний ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/291015275_Assessment_of_mine_ventilation_systems_and_air_pollution_impacts_on_artisanal_tanzanite_miners_at_Merelani_Tanzania
2. «Зростання напруженості щодо басейну річки Ніл» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.memri.org/reports/rising-tensions-over-nile-river-basin-0>
3. «Клімат Східної Африки» [Електронний ресурс]. – URL: <https://ukrayinska.libretexts.org/>
4. «Напівпустельні та аридні регіони» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unep.org/regions/africa>
5. «Об’єкти інтенсивної ресурсної експлуатації в Східній Африці» [Електронний ресурс]. – URL: <https://totalenergies.ug/>
6. «Східноафриканська рифтова система (EARS)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.geolsoc.org.uk/science-and-policy/plate-tectonic-stories/east-african-rift-valley>
7. «Ініціативи басейну річки Ніл (NBI)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://nilebasin.org/>
8. InternationalCrisisGroup. «Конфлікт у Південному Судані та нафта» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.crisisgroup.org>
9. NAP. «Звіти міжнародних організацій, таких як Програма розвитку ООН (NAP)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.undp.org>
10. WWF. «Засухи, повені та інші наслідки зміни клімату» [Електронний ресурс]. – URL: https://www.wwf.or.jp/activities/lib/pdf_climate/environment/east_africa_climate_change_impacts_final.pdf

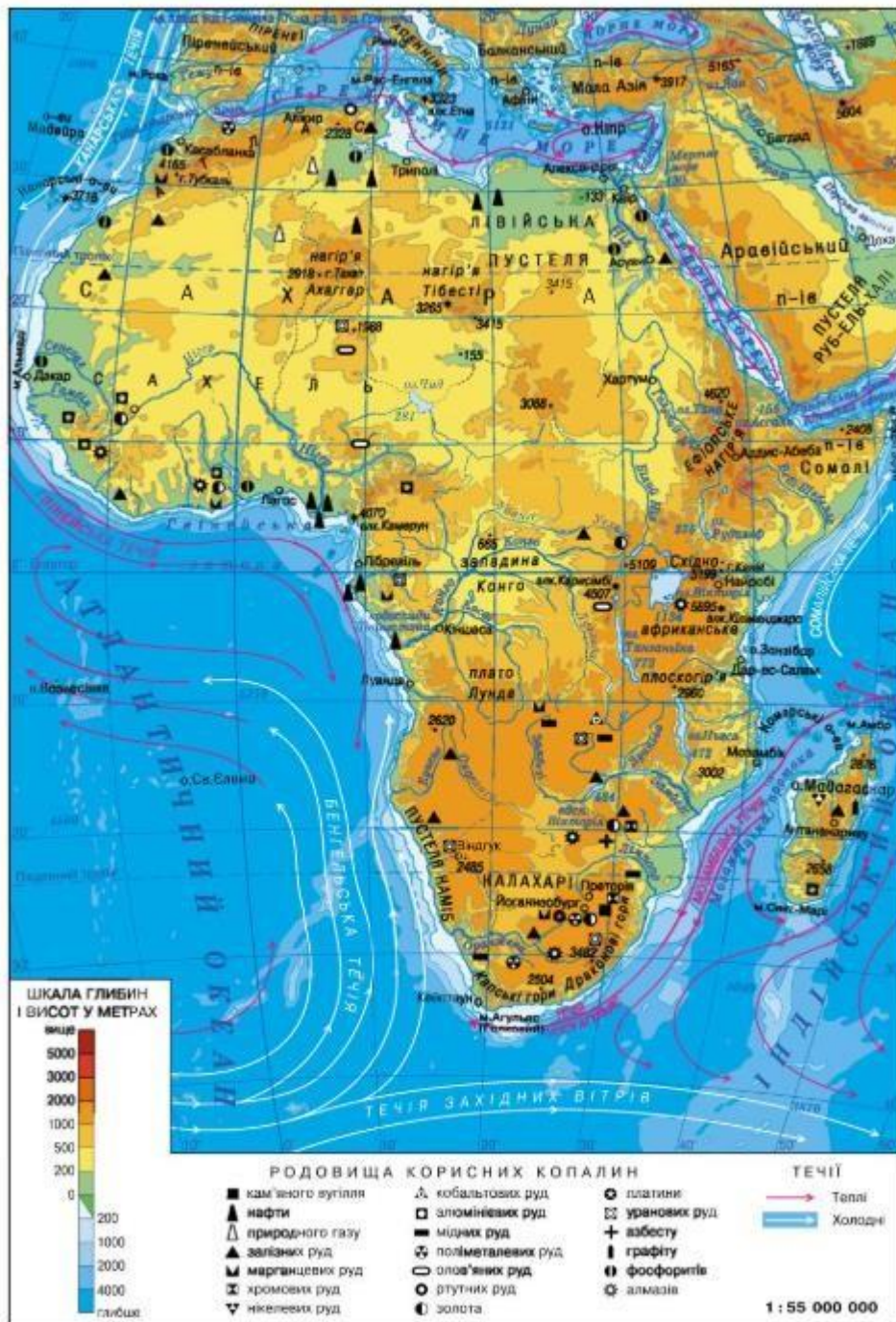
11. «Natural Resource Management in East Africa» [Электронный ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/382521969_Natural_Resource_Management_in_East_Africa_Strategies_for_Sustainable_Use_and_Conservation
12. African Union. «Official AU website: policies and programs» [Электронный ресурс]. – URL: <https://au.int/>
13. Amnesty International. «Human rights risks of oil expansion in East Africa» [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.amnesty.org>
14. Council Science. «Africa’s challenges must steer the climate change conference» [Электронный ресурс]. – URL: <https://uk.council.science/blog/cop26-africas-challenges-must-steer-the-climate-change-conference>
15. ECDPM. «The geopolitics of African renewable energy» [Электронный ресурс]. – URL: <https://ecdpm.org/application/files/7316/5536/7921/Geopolitics-African-renewable-energy-ECDPM-Discussion-Paper-316-2022.pdf>
16. EITI. «Country Reports – Uganda, Tanzania, Ethiopia» [Электронный ресурс]. – URL: <https://eiti.org>
17. FAO. «Official website» [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.fao.org/home/en/>
18. Tandfonline. «Full article: Shifting sands» [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03736245.2024.2441116>
19. UNEP. «Africa Environment Outlook 4» [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.unep.org/resources/africa-environment-outlook-4>
20. World Bank. «Water Security in East Africa» [Электронный ресурс]. – URL: <https://documents.worldbank.org>
21. «East Africa’s mining sector: Trends, investments and challenges» [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.miningreview.com/magazine-article/east-africas-mining-sector-trends-investments-and-challenges/>

22. «MINERAL RESOURCE GOVERNANCE» [Електронний ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/389230092_MINERAL_RESOURCE_GOVERNANCE_AND_POLICY_FRAMEWORKS_IN_AFRICA_A_CASE_STUDY_OF_EAST_AFRICA_COUNTRIES-KENYA
23. «Natural Resource Governance and Policy Frameworks in Africa: A Case Study of East Africa Countries – Kenya» [Електронний ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/389230092_MINERAL_RESOURCE_GOVERNANCE_AND_POLICY_FRAMEWORKS_IN_AFRICA_A_CASE_STUDY_OF_EAST_AFRICA_COUNTRIES-KENYA
24. «Natural Resource Management in East Africa: Strategies for Sustainable Use and Conservation» [Електронний ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/382521969_Natural_Resource_Management_in_East_Africa_Strategies_for_Sustainable_Use_and_Conservation
25. African Union. «The official AU website is the primary source for their policies and programs» [Електронний ресурс]. – URL: <https://au.int/>
26. COMESA-EAC-SADC Tripartite Climate Programme. «EAC COMESA SADC launch five-year climate change initiative» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.preventionweb.net/news/eac-comesa-sadc-launch-five-year-climate-change-initiative>
27. Environment Programme. «Africa Environment Outlook 4» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unep.org/resources/africa-environment-outlook-4>
28. FAO. «FAO – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.fao.org/home/en/>
29. FAO. «FAOLEX: діяльність Африканського Союзу» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.fao.org/faolex/results/details/es/c/LEX-FAOC222624/>

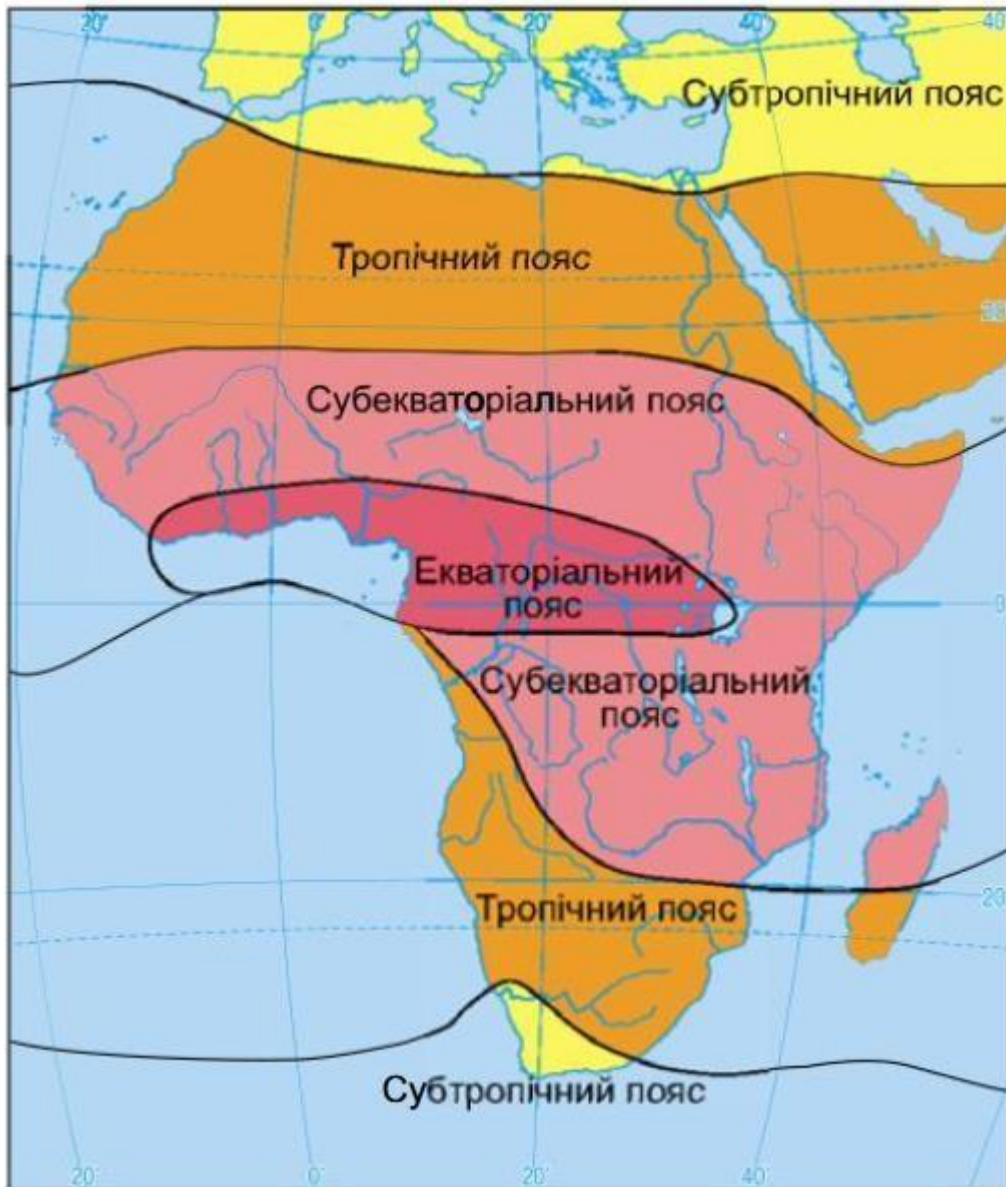
30. First Forum. «Oil and Gas Exploration in East Africa: A Brief History» [Електронний ресурс]. – URL: https://firstforum.org/wp-content/uploads/2021/05/Publication_00504.pdf
31. IGAD. «IGAD – Міжурядова організація з питань розвитку» [Електронний ресурс]. – URL: <https://igad.int/>
32. International Crisis Group. «Bridging the Gap in the Nile Waters Dispute» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/ethiopia/271-bridging-gap-nile-waters-dispute>
33. IOM. «International Organization for Migration (IOM)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.iom.int/>
34. JSTOR. «JSTOR. Підручникамонографіїзполітичноїекології» [Електроннийресурс]. – URL: <https://www.jstor.org/>
35. Maasai Mara. «Maasai Mara – National Reserve of Kenya» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.maasaimara.com/>
36. Natural Resource Governance Institute. «Rents and Regimes in Africa» [Електронний ресурс]. – URL: <https://resourcegovernance.org>
37. ODI. «FAQ 3: нафта і газ, бідність, довкілля та права людини» [Електронний ресурс]. – URL: <https://odi.org/en/about/our-work/climate-and-sustainability/faq-3-oil-and-gas-poverty-the-environment-and-human-rights>
38. SerengetiNationalPark. «Serengeti. Східна Африка» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.serengeti.com/>
39. SIPRI. «Climate change and violent conflict in East Africa – implications for policy» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Policy-brief%2C-Climate-change-and-violent-conflict%2C-April-2016.pdf>
40. Tandfonline. «Tandfonline. Full article: Shifting sands» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03736245.2024.2441116>
41. UNDP. «NAP – звіти міжнародних організацій» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.undp.org/>

42. UNDP. «Програма розвитку ООН (NAP)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.undp.org/>
43. UNEP. «Reports from the United Nations Environment Programme (UNEP)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unep.org/>
44. UNEP. «Звіти Програми ООН з довкілля (ЮНЕП)» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unep.org/regions/africa>
45. UNHCR. «Повені та посухи спричиняють зростання переміщення в Африці» [Електронний ресурс]. – URL: <https://apnews.com/article/wayuu-colombia-venezuela-indigenous-portraits-climate-563cea849b1fd360121d655534e0e467>
46. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). «UNHCR: Data and analysis on displacement and migration» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unhcr.org/>
47. World Bank. «Water Security in East Africa» [Електронний ресурс]. – URL: <https://documents.worldbank.org>
48. World Bank. «World Bank: Official Website» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

Додатки

Фізична карта Африки.[1]

Кліматичні зони Африки.[1]